

GMINNY PROGRAM PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH ORAZ PRZECIWDZIAŁANIA NARKOMANII NA LATA 2026 -2029

Spis treści

WPROWADZENIE	3
RYNEK NAPOJÓW ALKOHOLOWYCH W GMINIE MICHAŁOWICE	3
PODSTAWOWE POJĘCIA W PROFILAKTYCE UZALEŻNIEŃ	5
LOKALNA DIAGNOZA POTRZEB SPOŁECZNYCH W ZAKRESIE DZIAŁAŃ PROFILAKTYCZNYCH W OBSZARZE UZALEŻNIEŃ W ŚRODKOWISKU GMINY MICHAŁOWICE	9
WYNIKI BADAŃ KWESTIONARIUSZOWYCH	9
UCZNIOWIE.....	9
Sumaryczne zestawienie wyników uczniów klas 4-6 z odniesieniem do próby ogólnopolskiej	10
Oszacowanie powiązań pomiędzy diagnozowanymi czynnikami chroniącymi, czynnikami ryzyka i zachowaniami problemowymi uczniów klas 4-6 szkół podstawowych	13
Porównanie środowisk szkolnych w zakresie wyników klas 4-6	14
Sumaryczne zestawienie wyników uczniów klas 7-8 z odniesieniem do próby ogólnopolskiej	15
Oszacowanie powiązań pomiędzy diagnozowanymi czynnikami chroniącymi, czynnikami ryzyka i zachowaniami problemowymi uczniów klas 7-8 szkół podstawowych	18
Porównanie środowisk szkolnych w zakresie wyników klas 7-8	19
Sumaryczne zestawienie wyników uczniów liceum z odniesieniem do próby ogólnopolskiej	19
Oszacowanie powiązań pomiędzy diagnozowanymi czynnikami chroniącymi, czynnikami ryzyka i zachowaniami problemowymi uczniów liceum	23
DOROŚLI I RODZICE BIORĄCY UDZIAŁ W BADANIU.....	24
Porównanie wyników rodziców uczniów ze szkół podstawowych z wynikami z liceum	25
NAUCZYCIELE, WYCHOWAWCY I SPECJALIŚCI POMOCY	26
MIESZKAŃCY W WIEKU SENIORALNYM	28
Oszacowanie powiązań między zachowaniami seniorów a czynnikami środowiskowymi	29
WNIOSKI I ZALECENIA DO GMINNEGO PROGRAMU	30
Uczniowie klas 1-3 szkół podstawowych	30
Uczniowie klas 4-6 szkół podstawowych	30

Uczniowie klas 7-8 szkół podstawowych	33
Uczniowie liceum	37
Dorośli zamieszkujący gminę	43
Nauczyciele, wychowawcy i specjaliści pomocy	45
Mieszkańcy w wieku senioralnym	48
ODBIORCY PROGRAMU	49
ZAKŁADANE CELE	50
WSKAŹNIKI MONITOROWANIA	51
REZULTATY PROGRAMU	52
ZADANIA I ZAKRES DZIAŁAŃ	52
ZADANIE I Zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób z uzależnieniem od alkoholu i narkotyków	52
ZADANIE II Udzielanie rodzinom w których występują problemy alkoholowe oraz narkotykowe pomocy psychospołecznej i prawnej a w szczególności ochrony przed przemocą domową	53
ZADANIE III Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej oraz działalności szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii oraz uzależnieniom behawioralnych w szczególności dla dzieci i młodzieży	54
ZADANIE IV Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych służącej rozwiązywaniu problemów uzależnień	56
ZADANIE V Podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych w artykule 13 ¹ i artykule 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego	56
ZADANIE VI Wspieranie zatrudnienia socjalnego przez organizowanie i finansowanie centrów integracji społecznej i klubów integracji społecznej.	56
DZIAŁALNOŚĆ GMINNEJ KOMISJI ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH (GKRPA) ...	56
REALIZATORZY PROGRAMU	57

WPROWADZENIE

Samorząd gminny na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii ma obowiązek przyjmować i realizować Gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii. Od 2022 r. elementem działań edukacyjnych i profilaktycznych prowadzonych w ramach w/w programu jest także przeciwdziałanie uzależnieniom behawioralnym. Zadania gmin w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom są ich zadaniami własnymi. Ustawa wskazuje samorządom jako źródło finansowania programu środki finansowe stanowiące dochody własne gminy pochodzące z wpływów z tytułu opłat za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych, w tym również w opakowaniach jednostkowych o ilości nominalnej napoju nieprzekraczającej 300 ml. Wydatki programu ujmowane są w budżecie Gminy Michałowice w rozdziale 85153 oraz 85154.

Kształt i zawartość Gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii determinują następujące akty prawne i dokumenty:

- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii
- Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie
- Narodowy Program Zdrowia, zwany dalej NPZ
- Diagnoza potrzeb społecznych w zakresie działań profilaktycznych w obszarze uzależnień w środowisku Gminy Michałowice, w tym zawarte w niej wnioski i zalecenia do gminnego programu profilaktyki, która została sporządzona w 2025 r.
- Rekomendacje do realizowania i finansowania gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii opracowywane corocznie przez Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom

Przy opracowywaniu uwzględniono również dotychczasowe doświadczenia z realizacji działań z obszaru profilaktyki uzależnień.

Program tworzy lokalną strategię w zakresie profilaktyki oraz minimalizacji szkód społecznych i indywidualnych wynikających z używania alkoholu i narkotyków oraz innych zagrożeń i uzależnień.

RYNEK NAPOJÓW ALKOHOLOWYCH W GMINIE MICHAŁOWICE

Napój alkoholowy jest specyficznym towarem, który wymaga specjalnych regulacji prawno-administracyjnych oraz finansowych umożliwiających wyższy stopień kontroli niż ta, która obowiązuje w systemie wolnorynkowym wobec innych produktów. Polska polityka alkoholowa wprowadziła w przypadku alkoholu regulacje o charakterze reglamentacyjnym, co

oznacza, że państwo polskie zezwala na handel alkoholem, ale ingeruje w kwestie związane z jego dostępnością.

Dostępność alkoholu ma wpływ na występowanie problemów zdrowotnych i społecznych związanych z alkoholem. Kluczową rolę w ograniczaniu dostępności napojów alkoholowych poprzez regulacje prawne i limity zezwoleń na sprzedaż mają samorządy lokalne. Decyzją Rady Gminy Michałowice w 10 maja 2018 roku przyjęto Uchwałę nr XXXII/407/2018 ograniczającą w godzinach nocnych sprzedaż napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży. Liczba zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych również regulowana jest uchwałami Rady Gminy (Uchwała nr XXXII/404/2018 z dnia 10 maja 2018 roku oraz Uchwała nr XXXII/405/2018 z dnia 10 maja 2018 roku).

Na terenie gminy znajduje się łącznie 60 punktów sprzedaży napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia poza miejscem sprzedaży oraz do spożycia w miejscu sprzedaży. Aktualnie rynek napojów alkoholowych na terenie gminy Michałowice, w tym liczba zezwoleń na sprzedaż, charakteryzują się tendencją stałą. Według Światowej Organizacji Zdrowia jeden punkt sprzedaży alkoholu powinien przypadać na 1-1,5 tys. mieszkańców. Tymczasem w Polsce średnio w 2023 r. na jeden punkt przypadało 303 osoby. Natomiast w gminie Michałowice na jeden punkt sprzedaży wypada średnio 311 osób. Jest to wynik lepszy niż średnia krajowa.

Bardzo ważnym elementem kształtowania lokalnej polityki wobec napojów alkoholowych, która przekłada się na podejmowane działania profilaktyczne jest znajomość postaw lokalnej społeczności, w tym głównie sprzedawców napojów alkoholowych, względem sprzedaży alkoholu osobom nieletnim. Wyniki badania typu „tajemniczy klient” będącego techniką obserwacji niejawnej, w której uczestniczy osoba pełnoletnia o wyglądzie budzącym wątpliwości co do jej pełnoletniości, zwana „tajemniczym klientem” a przeprowadzonego w październiku 2021 roku na terenie gminy wykazały, że konieczne jest kontynuowanie działań informacyjnych i edukacyjnych na rzecz zwiększenia świadomości sprzedawców w zakresie konieczności sprawdzania dokumentów potwierdzających dorosłość oraz kontynuowanie kontroli placówek sprzedających napoje alkoholowe przynajmniej z dotychczasową częstotliwością, bowiem w 33 badanych punktach (z 46 uczestniczących w badaniu) chciano, bez pytania o dowód tożsamości, sprzedać alkohol. Alkoholem który próbowano nabyć przez „małoletniego” było w każdym przypadku piwo. W kolejnych latach badanie powtarzano i tak: w roku 2022 bez pytania o dowód tożsamości, chciano sprzedać alkohol 10 osobom, a w roku 2024 jedynie 2. Przytoczone dane wskazują, że niewątpliwie ważną grupą, która ma realny wpływ na kształtowanie się problemów związanych z alkoholem występujących w gminie są sami pracownicy punktów sprzedaży alkoholu, spotykający się codziennie w swojej pracy z konsumentami. Ich postawy wobec osób nabywających/konsumujących alkohol oraz przestrzeganie prawa w zakresie sprzedaży alkoholu mogą w znaczącym stopniu przyczynić się do ograniczenia problemów związanych z nadużywaniem alkoholu przez nieletnich jak i dorosłych, dlatego w planowanych do realizacji działaniach profilaktycznych uwzględnione zostały takie elementy jak edukacja publiczna oraz szkolenia skierowane do tej szczególnej grupy osób.

PODSTAWOWE POJĘCIA W PROFILAKTYCE UZALEŻNIEŃ

Wprowadzenie czynników chroniących i czynników ryzyka wiąże się z rozszerzeniem w latach 90 ubiegłego wieku teorii zachowań problemowych. R. Jessor wraz z zespołem wprowadzili pojęcie zachowań ryzykownych, do których zaliczano wszystkie zachowania mogące być przyczyną nieprawidłowości w obszarze zdrowia i rozwoju adolescentów. Towarzysząca temu zmiana objęła również **zmienne wyjaśniające i przewidujące** ryzyko powstania takich nieprawidłowości – to czynniki chroniące i czynniki ryzyka. Ostatecznie możemy wyróżnić następujące pojęcia, które są kluczowe dla zrozumienia założeń teoretycznych i do planowania działań profilaktycznych:

- **zachowania problemowe** – to zachowania niezgodne z normami społecznymi, a także zachowania zagrażające zdrowiu i życiu młodych ludzi. To zachowania będące problemem dla środowiska wychowawczego, otoczenia społecznego, ale też dla samego młodego człowieka, gdyż zagrażają jego zdrowiu i dalszemu rozwojowi. Do typowych zachowań problemowych zaliczyć można: używanie substancji psychoaktywnych, przedwczesną aktywność seksualną, zachowania agresywne i stosowanie przemocy, przestępstwa (wykroczenia, czyny chuligańskie, wandalizm), zaniedbywanie obowiązków szkolnych i wagary, próby samobójcze, nieprawidłowe wywiązywanie się z ról społecznych (Jessor i in., 1991; Jaros, 2014);
- **zachowania ryzykowne** – to działania mogące stanowić zagrożenie dla zdrowia i prawidłowego rozwoju, które jednocześnie z perspektywy młodzieży spełniają określoną rolę rozwojową, np. dostarczają poczucia autonomii, akceptacji rówieśniczej, poczucia bycia dojrzałym (Jessor, 1991);
- **czynniki ryzyka** – odpowiadają za dwa rodzaje zdarzeń, tj. za podjęcie zachowań ryzykownych oraz za zwiększanie (intensyfikację) zaangażowania w zachowania ryzykowne. Wiele zachowań ryzykownych ma jedynie charakter eksploracyjny, stąd wysiłek działań prewencyjnych i pomocowych powinien być ukierunkowany na czynniki ryzyka odpowiadające za zwiększanie zaangażowania w problem i pozostawanie w nim (Jessor, 2014).
- **czynniki chroniące** – koncepcyjnie ujmując, ich rola jest aktywna w sytuacji występowania ryzyka. W przypadku braku zachowań ryzykownych rola czynników chroniących sprowadza się do promowania zachowań prozdrowotnych, prospołecznych i sprzyjających prawidłowemu rozwojowi. Czynniki chroniące modyfikują, osłabiają rolę czynników ryzyka i redukują zaangażowania w zachowania ryzykowne (Jessor, 2014).

Wprowadzenie powyższych pojęć było uzasadnione przez względy praktyczne bowiem daje większe możliwości w układaniu planów działań zorientowanych na czynniki niż na indywidualną skłonność do zachowań problemowych – jak było to ujmowane we wcześniejszych etapach prac nad modelem zachowań problemowych.

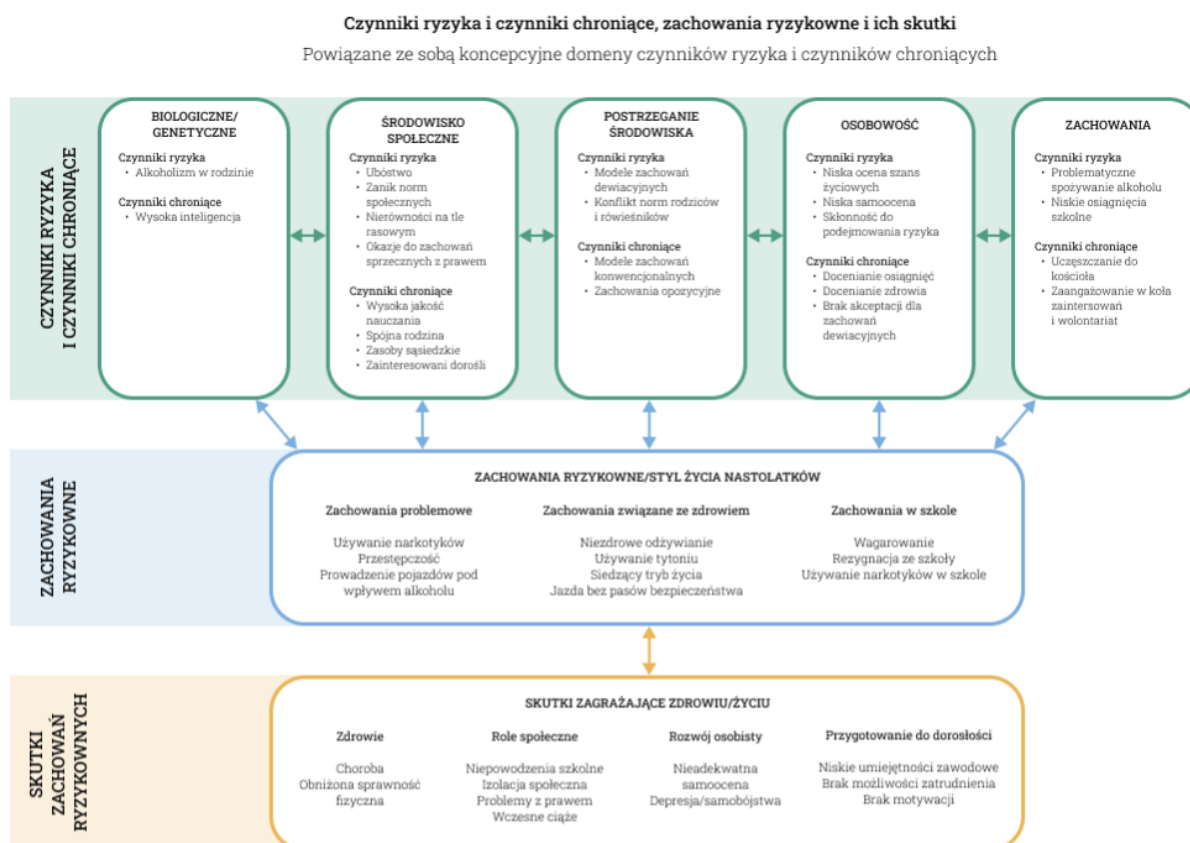
Z kolei Ostaszewski (2008) czynniki ryzyka definiuje w postaci grup zmiennych teoretycznie lub praktycznie powiązanych z zachowaniami problemowymi. Stąd ujmuje je jako właściwości indywidualne, cechy środowiska społecznego i efekty ich interakcji, które wiążą się ze zwiększonym ryzykiem powstawania nieprawidłowości, zaburzeń, chorób lub przedwczesnej śmierci. W sensie statystycznym czynniki ryzyka to korelaty (właściwości, które współwystępują

z nieprawidłowym zachowaniem lub chorobą) lub predyktory, czyli właściwości, które poprzedzają w czasie powstawanie nieprawidłowych zachowań, zaburzeń lub chorób. Zdaniem powołanego autora czynniki ryzyka mają charakter prognostyczny, a nie przyczynowy. Ich występowanie nie determinuje pojawienia się zachowań problemowych, a jedynie zwiększa ryzyko (jak sugeruje sama nazwa). Badacz analogicznie definiuje czynniki chroniące. Traktuje je jako własności indywidualne, relacje z ludźmi oraz zasoby środowiska, które mogą neutralizować działanie czynników ryzyka. Czynniki chroniące nie usuwają negatywnych doświadczeń lub niekorzystnych czynników z życia dorastającego człowieka, lecz pomagają mu zmagać się z nimi z dobrym skutkiem. Działanie czynników chroniących polega na zwiększaniu ogólnej odporności młodego człowieka, wyzwalaniu motywacji i energii do walki z przeciwnościami, czyli, innymi słowy, polega na uruchamianiu procesów odwrotnych do tych, które prowadzą do choroby, zaburzeń zachowania lub nieprzystosowania (Ostaszewski, 2008). Takie ujęcie akcentuje odpornościową rolę czynników chroniących i zmierza do bardziej szczegółowej identyfikacji mechanizmów działania czynników chroniących.

Główne grupy czynników chroniących, według Ostaszewskiego (2008), to:

- cechy, umiejętności i zdolności indywidualne,
- wspierające relacje z bliskimi osobami,
- pozytywne cechy środowiska rodzinnego,
- wsparcie płynące ze środowiska pozarodzinnego,
- cechy środowiska lokalnego i miejsca zamieszkania (zasoby do wykorzystania).

Porównując powyżej wymienione definicje, można zauważyć, że ujęcie Jessora (1991) wskazuje na zasadniczą rolę ich działania oraz znaczenie normatywne dla rozwoju, zdrowia i zaburzeń zachowania.

Źródło: Jessor, 2014, s. 250

Kluczowymi dla zachowań ryzykownych jest pięć grup czynników chroniących i czynników ryzyka, w tym dwie grupy związane są z czynnikami środowiskowym, a trzy z osobistymi (intrapersonalnymi). Do grup tych zaliczyć należy:

- czynniki biologiczne (genetyczne),
- środowisko społeczne,
- spostrzeganie środowiska,
- czynniki osobowościowe,
- zachowania będące predyktorem zachowań problemowych lub zdrowego stylu życia.

Dwie grupy czynników środowiskowych to czynniki biologiczne i środowisko społeczne, w którym młody człowiek się rozwija. Do czynników biologicznych Jessor i współpracownicy (1991) zaliczają dwa czynniki. Czynnikiem ryzyka jest problem alkoholizmu w rodzinie, a czynnikiem chroniącym wysoka inteligencja. Z kolei w środowisku społecznym pojawiają się takie czynniki ryzyka, jak: ubóstwo, trudności w przestrzeganiu norm społecznych, nierówności na tle rasowym (w warunkach polskich zaliczyć tu należy trudności adaptacyjne związane z migracją) oraz okazja do zachowań sprzecznych z normami społecznymi. Natomiast czynniki chroniące to: wysoka jakość nauczania, spójna i dobrze funkcjonująca rodzina, wsparcie dorosłych z bliskiego otoczenia oraz zainteresowanie ze strony znaczących dorosłych (rodziców, nauczycieli, wychowawców).

Grupy czynników intrapersonalnych (osobistych) to sposób spostrzegania środowiska (element poznawczy funkcjonowania młodego człowieka), osobowość oraz zachowania, które mogą pośredniczyć pozytywnie lub negatywnie w pojawieniu się zachowań problemowych. Sposób spostrzegania środowiska to ważny element podejmowania decyzji w obszarze zachowań problemowych. Człowiek jest istotą społeczną i wielu zachowań uczy się, obserwując innych. Zachowania takie są także sposobem określania przynależności do grupy i identyfikacji z nią. Stąd, w tej grupie pojawiają się takie czynniki ryzyka, jak: spostrzeganie negatywnych przykładów osób (modeli), które zachowują się dewiacyjnie (np. stosują przemoc, są uzależnione lub ryzykownie spożywają substancje psychoaktywne), przekonanie na temat powszechności zachowań ryzykownych w ich najbliższym otoczeniu oraz podejście do konfliktów (czy są one zagrożeniem, czy też okazją do rozwoju). Do czynników chroniących w tej grupie należy obserwowanie pozytywnych zachowań osób ważnych w swoim otoczeniu (modele, które przekazują konwencjonalne wartości i zgodnie z nimi żyją) oraz poczucie kontroli ze strony osób znaczących.

Do drugiej grupy czynników intrapersonalnych należy osobowość. Zaliczyć do niej należy takie czynniki ryzyka, jak: niskie szanse życiowe, niska samoocena oraz impulsywność. Z kolei czynniki chroniące to: ceniecie sobie wartości osiągnięć szkolnych, kierowanie się wartością zdrowia i negatywny stosunek do zachowań ryzykownych czy dewiacyjnych (np. przeciwieństwem tego ostatniego czynnika jest akceptacja dla patostreamingu).

Ostatnia grupa czynników intrapersonalnych to podejmowane zachowania mogące być predyktorami zachowań problemowych. Do negatywnych zachowań (czynników ryzyka) zaliczyć należy problematyczne używanie alkoholu oraz niskie osiągnięcia szkolne (mają one związek z odczuwanym stresem i samooceną). Z kolei czynnikami chroniącymi są: uczęszczanie do kościoła, czyli zaangażowanie w praktyki religijne (niezależnie od wyznawanej religii) oraz

zaangażowanie w rozwijanie zainteresowań – różnego rodzaju aktywność pozaszkolna oraz wolontariat.

Podsumowując powyższe czynniki chroniące i czynniki ryzyka, można stwierdzić, że zachowania ryzykowne częściej pojawiają się wśród nastolatków, którzy czują się oderwani od swoich rodziców i są pod większym negatywnym wpływem rówieśników niż rodziców. Mają przyjaciół, którzy używają substancji psychoaktywnych i akceptują zachowania problemowe. Sami przejawiają postawy aprobujące dla zachowań problemowych, a jednocześnie przywiązują małą wagę do osiągnięć szkolnych. Ponadto są społecznie wyobcowani, zbuntowani i krytyczni wobec otoczenia oraz szukają niezależności od konwencjonalnego społeczeństwa (Jessor i in., 1991; Petraitis i in., 1995; Ostaszewski, 2014).

Kompilacja wcześniej wymienionych czynników chroniących i czynników ryzyka prowadzi do zachowań ryzykownych lub zdrowego stylu życia młodych ludzi. Autorzy modelu wyróżniają trzy kluczowe rodzaje takich zachowań:

1. **zachowania problemowe** (rozumiane tutaj jako zachowania, które wiążą się z naruszeniem prawa) – używanie narkotyków, przestępczość i prowadzenie pojazdów pod wpływem alkoholu;
2. **zachowania związane z naruszeniem własnego zdrowia** – niezdrowe odżywianie, używanie tytoniu, siedzący tryb życia, zachowania opozycyjne w postaci jeżdżenia autem bez zapinania pasów bezpieczeństwa;
3. **zachowania w szkole** – wagary, rezygnacja z edukacji szkolnej i używanie narkotyków w środowisku szkolnym.

Pomimo pewnego rodzaju podobieństwa pomiędzy wyróżnionymi zachowaniami (np. używanie narkotyków jako zachowanie problemowe i używanie ich w szkole), występują one w różnych grupach, gdyż pełnią inną rolę dla młodego człowieka. Warto zauważyć, że młodzież, która przejawia jedno zachowanie problemowe (np. przestępczość), jest bardziej podatna na inne zachowania problemowe (np. używanie marihuany). Jednocześnie młodzież ta rzadziej angażuje się w działania prozdrowotne.

Ostatnią strukturę modelu zachowań problemowych stanowią skutki powyższych zachowań dla zdrowia i życia. Można je ująć w cztery grupy. Pierwsza związana jest z samym **zdrowiem** i zawiera takie skutki, jak choroba i spadek sprawności fizycznej. Druga grupa odległych konsekwencji to zmiany w jakości **funkcjonowania społecznego**; mogą się one wyrażać porażkami w edukacji szkolnej, izolacją społeczną, problemami z przestrzeganiem prawa albo z nastoletnimi ciężarami. Z kolei trzecia grupa konsekwencji ryzykownych zachowań dla funkcjonowania nastolatka to **zaburzony rozwój osobisty**, który charakteryzuje się nieadekwatną samooceną oraz zaburzeniami afektu w postaci depresji czy prób samobójczych. Wreszcie ostatnia grupa skutków zachowań ryzykownych to zaburzony potencjał, z jakim młody człowiek wchodzi w dorosłość. Trudności w realizacji zadań rozwojowych okresu adolescencji odbijają się negatywnie na gotowości do podjęcia dorosłych ról życiowych. Owocować to może słabszym wykształceniem zawodowym, co utrudnia podjęcie pracy. Ponadto niższym poziomem umiejętności społecznych i zawodowych oraz słabszą motywacją do podejmowania działań, co niewątpliwie musi się odbić na zatrudnieniu i wynagrodzeniu za wykonywaną pracę. W tym

miejscu koło się domyka, gdyż te skutki prowadzą do ubóstwa założonej przez młodych ludzi rodziny, co jest z kolei środowiskowym czynnikiem ryzyka dla ich przyszłych dzieci.

Teoria zachowań problemowych wychodzi z założenia, że podatność na zachowania ryzykowne wynika z interakcji osoby i środowiska. Środowisko może oddziaływać na daną jednostkę w sposób bezpośredni (proksymalnie) i pośredni (dystalnie). U podstaw struktury dystalnej leży przywiązanie do rodziny i rówieśników. Zagrożenie zachowaniami ryzykownymi rośnie wśród młodych ludzi, jeśli nie są przywiązani do rodziców, mają bliskie relacje z rówieśnikami, którzy negatywnie się zachowują i generalnie są pod większym wpływem rówieśników niż rodziców. U podstaw struktury proksymalnej leży modelowanie społeczne i specyficzne dla substancji zachowania przyjaciół i członków rodziny. Inaczej ujmując, młodzi ludzie podejmują zachowania ryzykowne, jeśli mają przyjaciół, którzy używają substancji albo wierzą, że ich przyjaciele i rodzice akceptują takie zachowania (Jessor i in., 1991; Petraitis i in., 1995; Jessor, 2014).

Profilaktyka uzależnień jest działalnością nastawioną na osłabienie wpływu lub eliminowanie znaczących czynników ryzyka. Działania i programy profilaktyczne dotyczące zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży powinny być nastawione na opóźnienie wieku inicjacji np. alkoholowej czy internetowej, ograniczenia dostępności do substancji psychoaktywnych korygowanie pozytywnych oczekiwań wobec skutków działania alkoholu lub innych substancji, itd. bowiem ich głównym celem jest kompensowanie lub redukcja wpływu czynników ryzyka.

LOKALNA DIAGNOZA POTRZEB SPOŁECZNYCH W ZAKRESIE DZIAŁAŃ PROFILAKTYCZNYCH W OBSZARZE UZALEŻNIEŃ W ŚRODKOWISKU GMINY MICHAŁOWICE

Głównym celem diagnozy było określenie zapotrzebowania na działania profilaktyczne na rzecz mieszkańców Gminy Michałowice. W ramach tego celu określono także:

- relacje między czynnikami chroniącymi, czynnikami ryzyka, a zachowaniami problemowymi młodzieży,
- istotność różnic w wynikach pochodzących z badanych środowisk.

WYNIKI BADAŃ KWESTIONARIUSZOWYCH

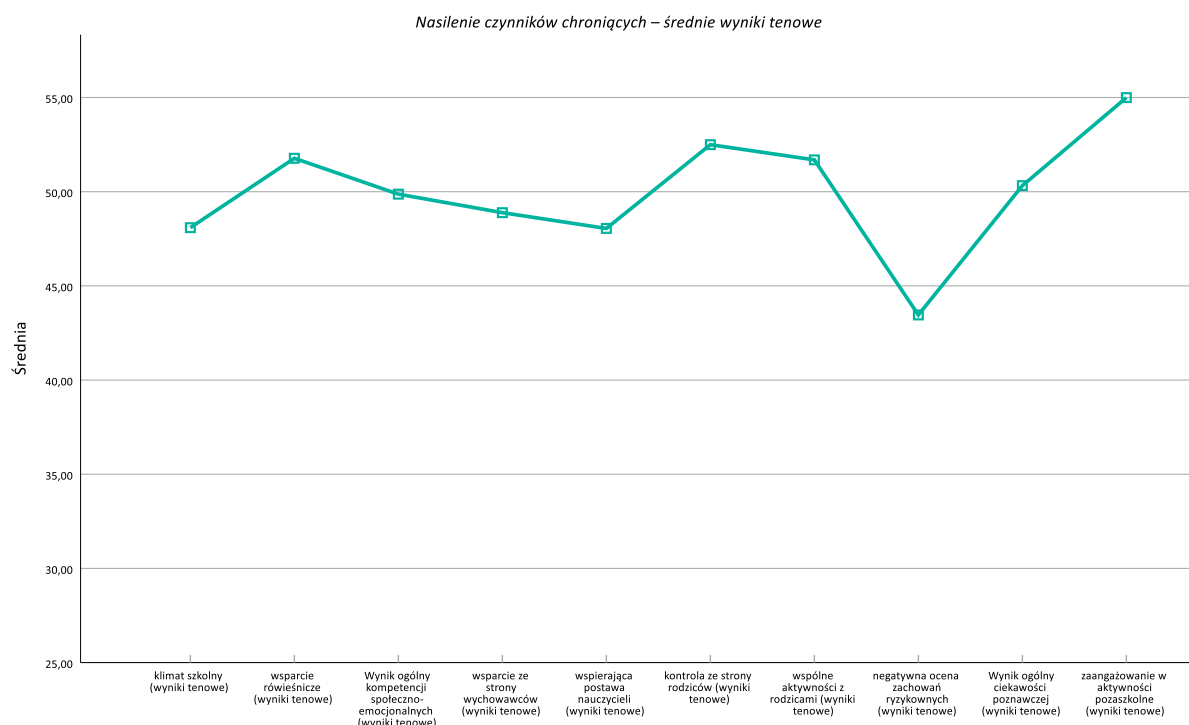
UCZNIOWIE

Wyniki uczniów analizowano w podziale na trzy grupy wiekowe: dzieci z klas 1-3, klas 4-6, klas 7-8 szkół podstawowych oraz młodzież ze szkoły średniej. Podział wynika z zastosowania odrębnych narzędzi, dostosowanych do wieku odbiorców i charakteru zachowań problemowych. Uczniowie klas 1-3 stanowili łącznie 265 osobową grupę. Uczniów z klas 4-6 przebadano w liczbie 390. Badani z klas 7-8 szkół podstawowych stanowili łącznie 284 osoby. W badaniu wzięło udział również 118 uczniów gminnego Liceum Ogólnokształcącego. Dla grup uczniów z klas 4-6, klas 7-8 szkół podstawowych oraz młodzieży ze szkoły średniej wyniki odniesiono do próby ogólnopolskiej, oszacowano powiązania pomiędzy diagnozowanymi czynnikami chroniącymi,

czynnikami ryzyka i zachowaniami problemowymi uczniów oraz dokonano porównania gminnych środowisk szkolnych.

Sumaryczne zestawienie wyników uczniów klas 4-6 z odniesieniem do próby ogólnopolskiej

Poniższe wykresy są z jednej strony formą podsumowania wyżej przedstawionych wyników, z drugiej odnoszą je do ogólnopolskiej próby porównawczej. Wymienione czynniki stanowią sumę poszczególnych ich składowych. Sumy te zostały następnie wystandaryzowane do postaci wartości tenowych (skala od 1 do 100), w których wartość 50 oznacza wynik przeciętny – typowy dla ogółu populacji.

Rysunek 1. Wartości tenowe czynników chroniących - uczniowie klas 4-6 szkół podstawowych

W badanej społeczności czynniki chroniące o najwyższych wartościach to zaangażowanie w aktywności pozalekcyjne, kontrola zachowania uczniów ze strony rodziców, wspólne aktywności z rodzicami i wsparcie rówieśnicze. Z kolei czynniki chroniące o najniższych wartościach – obszary wymagające wzmocnienia – to skłonność uczniów do pozytywnego oceniania zachowań ryzykownych, zaniżona ocena wspierającej postawy nauczycieli oraz klimatu szkolnego.

Analiza umieszczonych wyżej tabel szczegółowych pozwala zauważyć, że:

- W zakresie aktywności pozaszkolnej dominują zajęcia sportowe, nauka języków obcych, wydarzenia kulturalne, chodzenie po galeriach handlowych ale też i wyższy niż ogólnopolskich odsetek młodzieży działającej w wolontariacie.
- Kontrola rodziców obejmuje praktycznie każdy istotny obszar aktywności dzieci. Rodzice ponadto spędzają czas z dziećmi nie tylko zajmując się sprawami szkolnymi i obowiązkami ale też na wspólnych wyjściach, grach i sporcie. Rówieśnicy oferują większości młodzieży wsparcie informacyjne i emocjonalne.
- W składowych klimatu szkolnego najniższa jest ocena całej szkoły. W postawie nauczycieli najczęściej brakuje wyrozumiałości, akceptacji.

- Choć uczniowie negatywnie oceniają zachowania problemowe zauważane u rówieśników, to w odniesieniu do siebie, często pojawia się poczucie, że mogliby sięgać po substancje psychoaktywne czy podejmować zachowania problemowe. Około jedna piąta nie odnosi norm do podejmowanych przez siebie wyborów.

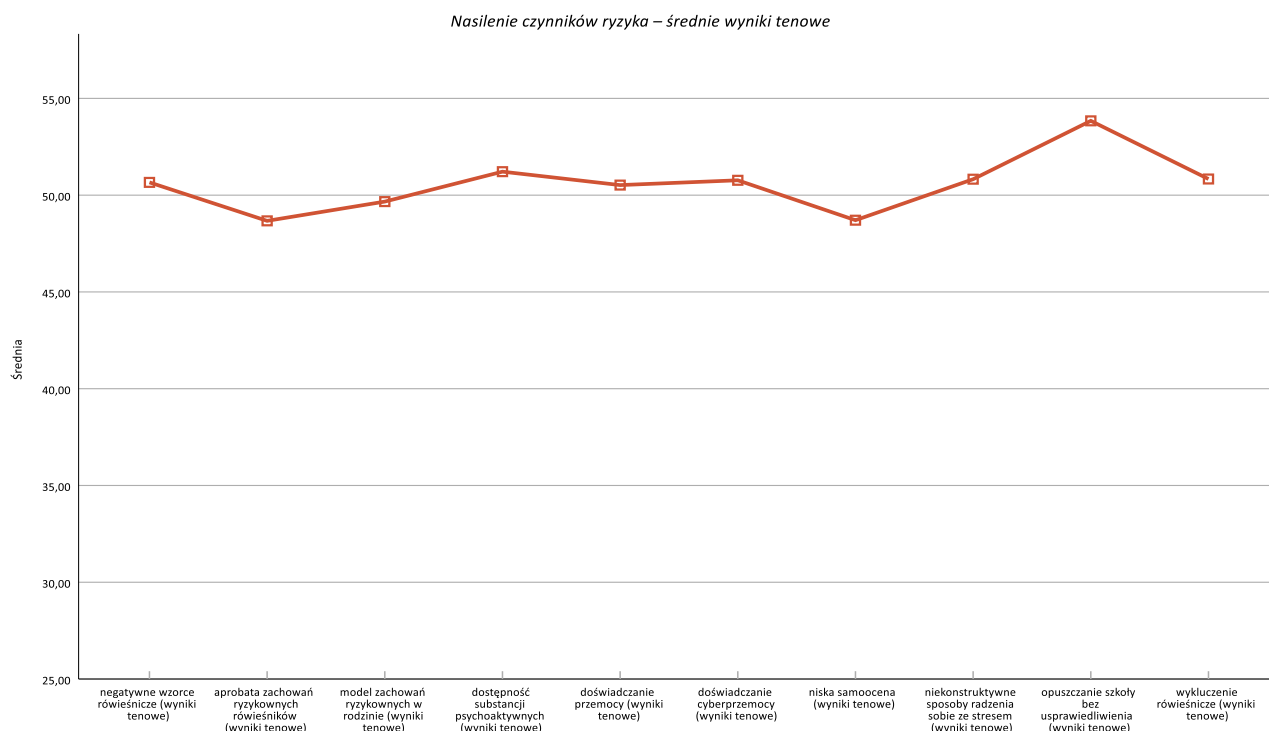
Poniższa tabela prezentuje analogiczne dane jak przedstawione na wykresie uszczegóławiając je o procent uczniów, których charakteryzuje dany poziom wyników. Klimat szkolny negatywnie ocenia 26,4% - jest to wynik zaniżony w porównaniu do ogółu populacji. Aż 36% ma wątpliwości co do oceny tego, czy można podejmować zachowania problemowe. Wyniki wyższe od przeciętnej dotyczą szczególnie kontroli rodzicielskiej i aktywności pozaszkolnej.

Tabela 1. Czynniki chroniące – kategorie wyników tenowych - uczniowie klas 4-6

	wyniki niskie %	wyniki przeciętne %	wyniki wysokie %
klimat szkolny (kat. wyników)	26,4%	65,4%	8,2%
wsparcie rówieśnicze (kat. wyników)	10,8%	69,7%	19,5%
Wynik ogólny kompetencji społeczno- emocjonalnych (kat. wyników)	20,5%	60,3%	19,2%
wsparcie ze strony wychowawców (kat. wyników)	17,7%	70,0%	12,3%
wspierająca postawa nauczycieli (kat. wyników)	20,0%	69,2%	10,8%
kontrola ze strony rodziców (kat. wyników)	12,6%	62,8%	24,6%
wspólne aktywności z rodzicami (kat. wyników)	10,8%	69,2%	20,0%
negatywna ocena zachowań ryzykownych (kat. wyników)	35,9%	64,1%	0,0%
Wynik ogólny ciekawości poznawczej (kat. wyników)	16,9%	72,6%	10,5%
zaangażowanie w aktywności pozaszkolne (kat. wyników)	5,9%	67,9%	26,2%

Analizując poniższy rysunek (nr 2) widać, że najbardziej nasilonym czynnikiem ryzyka jest opuszczanie szkoły bez usprawiedliwienia oraz przeświadczenie o łatwym dostępie do substancji psychoaktywnych. Szczególnie dotyczy do papierosów i alkoholu.

Czynniki ryzyka, które są na niskim poziomie to szczególnie mała liczba uczniów prezentujących zachowania problemowe oraz to, że większość badanych ocenia te zachowania jako negatywne. Uważa, że ich rówieśnicy nie powinni sięgać po używki lub stosować przemocy.

Rysunek 2. Wartości tenowe czynników ryzyka - uczniowie klas 4-6 szkół podstawowych

Analiza poniższego zestawienia pokazuje, że zachowania problemowe młodzieży są na poziomie typowym dla ogółu opisywanej grupy wiekowej. Świadczą o tym wartości tenowe bliskie średniej 50.

Tabela 2. Czynniki ryzyka – kategorie wyników tenowych - uczniowie klas 4-6

	wyniki niskie %	wyniki przeciętne %	wyniki wysokie %
negatywne wzorce rówieśnicze (kat. wyników)	28,5%	58,2%	13,3%
aprobata zachowań ryzykownych rówieśników (kat. wyników)	43,3%	44,1%	12,6%
model zachowań ryzykownych w rodzinie (kat. wyników)	19,5%	68,2%	12,3%
dostępność substancji psychoaktywnych (kat. wyników)	0,0%	82,1%	17,9%
doświadczanie przemocy (kat. wyników)	0,0%	85,6%	14,4%
doświadczanie cyberprzemocy (kat. wyników)	0,0%	88,7%	11,3%
niska samoocena (kat. wyników)	21,9%	67,3%	10,8%
niekonstrukttywne sposoby radzenia sobie ze stresem (kat. wyników)	15,9%	67,7%	16,4%
opuszczanie szkoły bez usprawiedliwienia (kat. wyników)	0,0%	76,4%	23,6%
wykluczenie rówieśnicze (kat. wyników)	18,5%	67,2%	14,4%

Rysunek 3. Wartości tenowe zachowań problemowych - uczniowie klas 4-6 szkół podstawowych

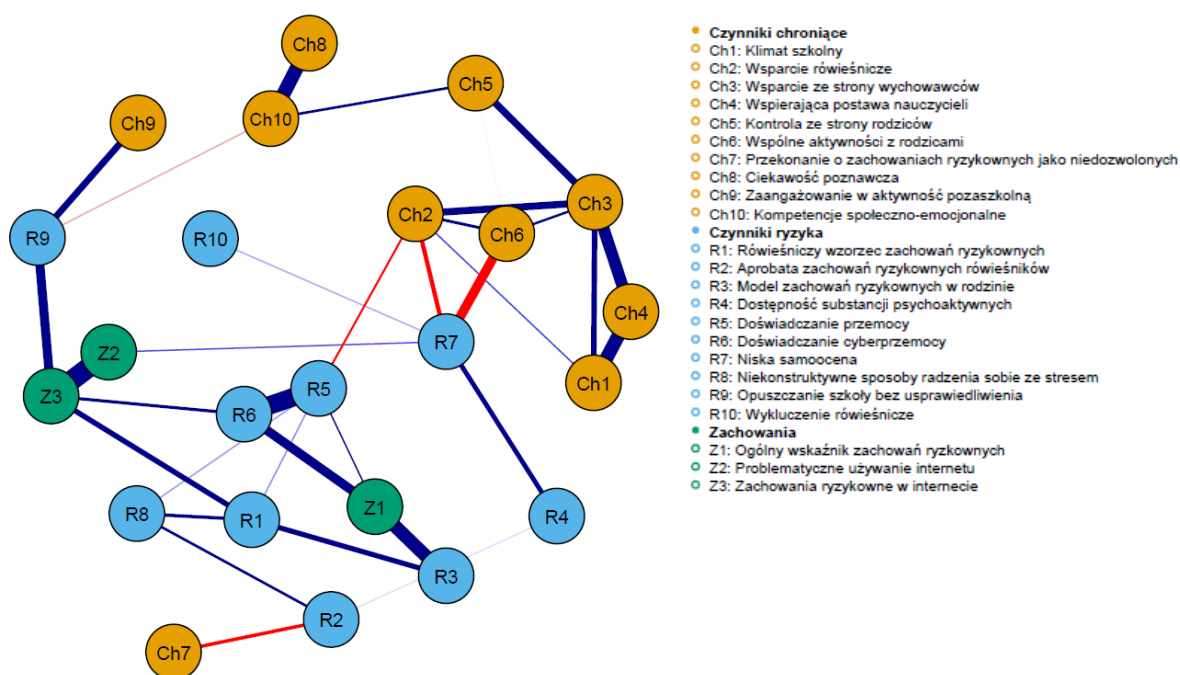
Jak wskazano wyżej, wszystkie zachowania problemowe występują w badanej grupie rzadziej niż ma to miejsce w ogólnej populacji. Szczególnie dotyczy to problematycznego używania internetu. W tym zakresie 21% ma wyniki niskie, świadczące o braku problemu. Widoczne w tabeli wartości procentowe w kolumnie „wyniki wysokie” są typowe dla rozkładu wyników w próbie ogólnopolskiej.

Tabela 3. Zachowania ryzykowne – kategorie wyników tenowych - uczniowie klas 4-6

	wyniki niskie %	wyniki przeciętne %	wyniki wysokie %
ogólny wskaźnik zachowań problemowych (kat. wyników)	0,0%	83,6%	16,4%
problematyczne używanie internetu (kat. wyników)	21,0%	62,7%	16,3%
zachowania ryzykowne w internecie (kat. wyników)	0,0%	81,7%	18,3%

[Oszacowanie powiązań pomiędzy diagnozowanymi czynnikami chroniącymi, czynnikami ryzyka i zachowaniami problemowymi uczniów klas 4-6 szkół podstawowych](#)

Poniższy graf pozwala na określenie związków poszczególnych cech środowiska postrzeganych przez uczniów z podejmowanymi przez nich zachowaniami problemowymi.

Rysunek 4. Graf prezentujący związki między czynnikami chroniącymi, czynnikami ryzyka i zachowaniami problemowymi uczniów klas 4-6 szkół podstawowych

Część młodzieży klas 4-6, która podejmuje zachowania problemowe (Z1) działa na skutek analogicznych zachowań obserwowanych w domu rodzinnym (R3) oraz doświadczanych przemocy i cyberprzemocy (para R6 i R5). Pośrednio zachowania problemowe zależą również od negatywnego wzorca ze strony rówieśników (R1). Młodzież, która w domu rodzinnym obserwuje zachowania problemowe, ma również częstszy kontakt z rówieśnikami w nie zaangażowanymi, co z kolei wiąże się z normami poprzez które zachowania problemowe są oceniane (R2, Ch7). W tym układzie zmiennych ważną rolę pełni także umiejętność radzenia sobie ze stresem (R8), która jest słabsza u młodzieży sięgającej po substancje lub angażującej się w przemoc. Zachowania problemowe pełnią wtedy rolę odreagowania stresu i solidarności z rówieśnikami. Zachowania ryzykowne w internecie (Z2 i Z3) są powiązane z opuszczaniem zajęć szkolnych oraz negatywnym przykładem rówieśników. Odstłania to jedną z przyczyn wagarowania, jaką w tym przypadku jest zbyt silne zaangażowanie on-line oraz podążanie za kolegami/koleżankami unikającymi zajęć szkolnych. Warto zauważyć, że szkołę rzadziej opuszczają ci uczniowie, których kompetencje emocjonalno-społeczne (Ch10) są wyższe a problematyczne używanie internetu mniej dotyczy osób z wysoką samooceną (R7). Oba czynniki są więc istotne jako kierunki działań profilaktycznych. Z kolei warunki do prawidłowego rozwoju samooceny i kompetencji emocjonalno-społecznych są powiązane ze wsparciem (Ch6) i kontrolą rodziców (Ch5) oraz ze wsparciem rówieśników (Ch2) i pośrednio ze wspierającą postawą wychowawców (Ch1). Praca nad klimatem szkolnym ma więc dodatkowe znaczenie w postaci budowania odpowiednich warunków do rozwoju uczniów.

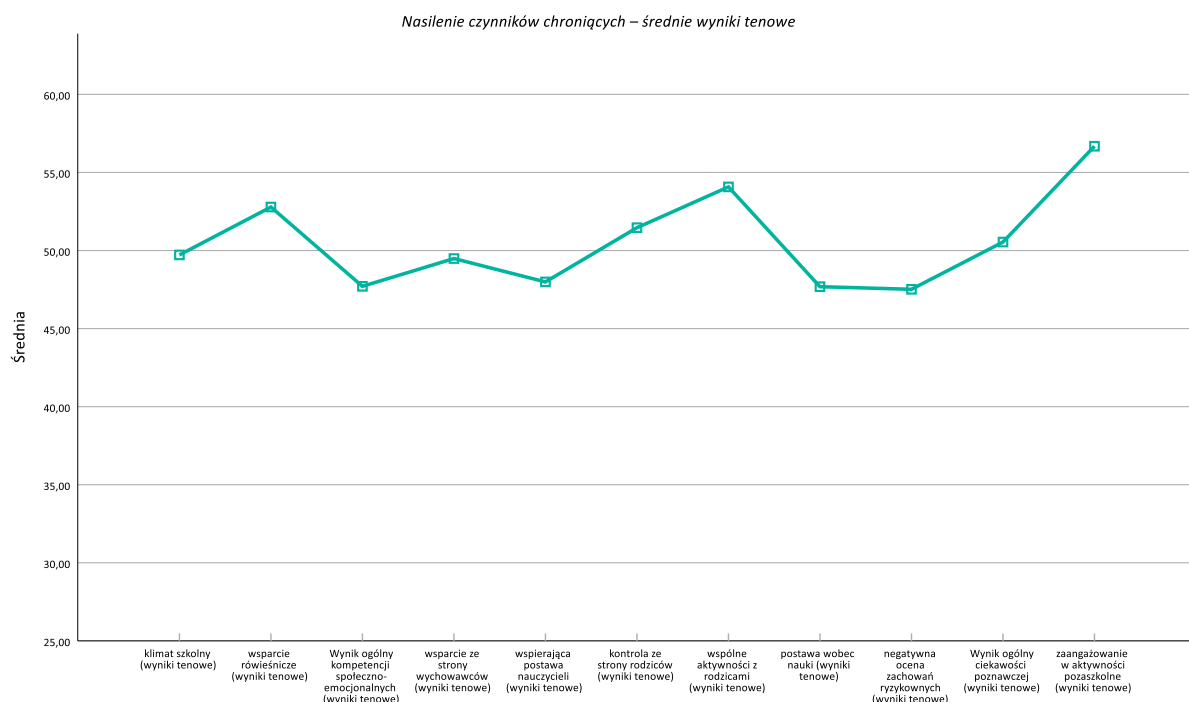
Porównanie środowisk szkolnych w zakresie wyników klas 4-6

Porównanie środowisk szkolnych objęło wszystkie czynniki chroniące, czynniki ryzyka i wskaźniki zachowań problemowych. Różnice obejmują:

- Klimat szkolny, który najniższą wartość przyjął w Nowej Wsi ($F(2,389)=7,809$, $p<0,001$). W dwóch pozostałych środowiskach wyniki są zbieżne. Taki sam rodzaj różnic dotyczy wsparcia ze strony wychowawców i nauczycieli – w Nowej Wsi są one istotnie niższe ($F(2,389)=6,516$; $p=0,002$ oraz dla wsparcia nauczycieli $F(2,389)=13,053$, $p<0,001$).
- Kontrola ze strony rodziców jest najniższa w Nowej Wsi, jedna istotna różnica dotyczy tylko porównania Nowa Wieś – Komorów. W drugim z tych dwóch środowisk kontrola jest najwyższa ($F(2,389)=4,289$; $p=0,014$).
- W Michałowicach uczniowie w porównaniu do dwóch pozostałych środowisk mają największe poczucie przyzwolenia wobec zachowań ryzykownych ($F(2,389)=12,016$; $p<0,001$).
- W Nowej Wsi częściej obserwowane są zachowania problemowe wśród rówieśników oraz wśród członków domu rodzinnego. Różnica ta jest istotna w porównaniu z Michałowicami, w których wyniki w tych obszarach są najniższe ($F(2,389)=8,276$; $p<0,001$ dla wzorca rówieśniczego oraz $F(2,389)=10,315$; $p<0,001$ dla wzorców rodzinnych). Także dostępność substancji jest wyżej oceniana przez uczniów w Nowej Wsi ($F(2,389)=7,918$; $p<0,001$) oraz ogólny wskaźnik zachowań problemowych, co wynika głównie z częściej zgłaszanych w tym środowisku sytuacji doświadczania przemocy ($F(2,389)=10,212$; $p<0,001$).

Sumaryczne zestawienie wyników uczniów klas 7-8 z odniesieniem do próby ogólnopolskiej

Sumaryczne zestawienie czynników chroniących zobrazowane na poniższym wykresie pozwala zauważyć, że w środowisku klas 7-8 szczególnie istotne są cztery czynniki: wsparcie rówieśnicze, kontrola ze strony rodziców i wspólne aktywności z rodzicami oraz zaangażowanie uczniów w dodatkowe aktywności pozaszkolne.

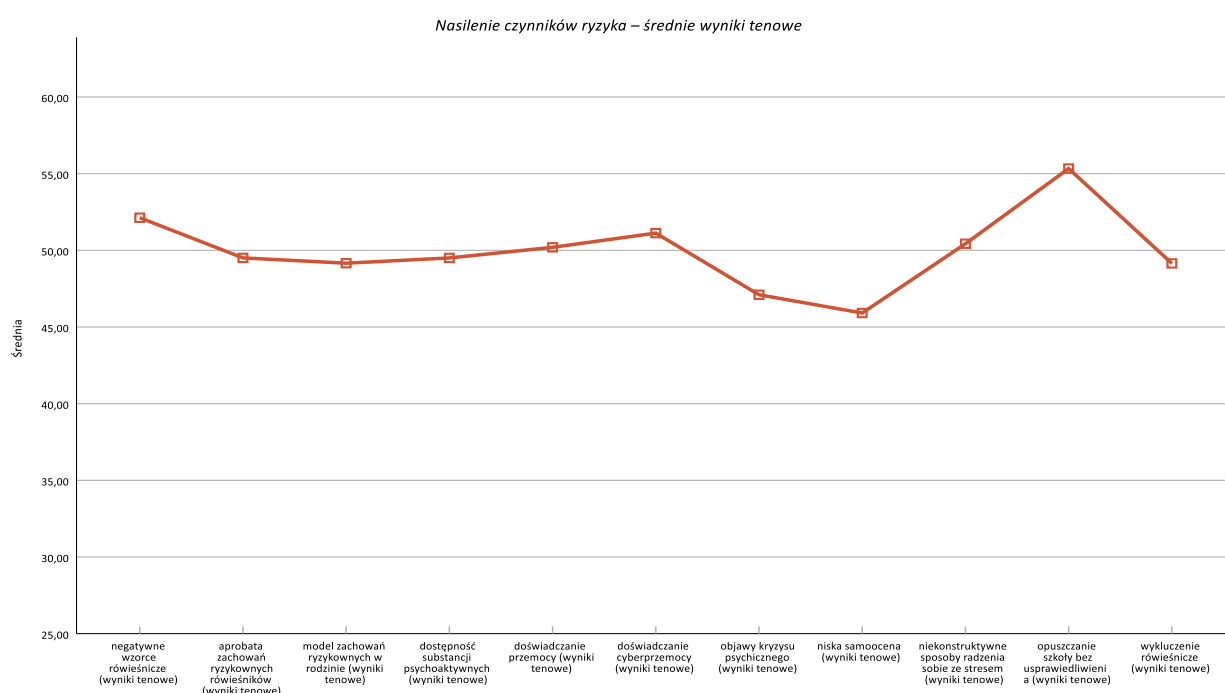

Rysunek 5. Wartości tenowe czynników chroniących - uczniowie klas 7-8 szkół podstawowych

Tabela 4 potwierdza wysokie wyniki wyżej wymienionych czynników a jednocześnie wskazuje na jeszcze jeden pełniący dwojaką rolę bowiem stosunkowo duży odsetek uczniów (30,3%) jest przekonany, że zachowania ryzykowne są niedopuszczalne ale jednocześnie mniej więcej taka sama liczba uczniów (29,6%) jest przekonana o przyzwoleniu na podejmowanie zachowań ryzykownych. Pozostałe czynniki chroniące wymagające wzmocnienia to wspierająca postawa nauczycieli, kompetencje społeczno-emocjonalne i postawa wobec nauki.

Tabela 4. Czynniki chroniące – kategorie wyników tenowych - uczniowie klas 7-8

	wyniki niskie %	wyniki przeciętne %	wyniki wysokie %
klimat szkolny (kat. wyników)	19,7%	65,1%	15,1%
wsparcie rówieśnicze (kat. wyników)	14,1%	63,7%	22,2%
Wynik ogólny kompetencji społeczno-emocjonalnych (kat. wyników)	21,1%	63,4%	15,5%
wsparcie ze strony wychowawców (kat. wyników)	20,8%	61,6%	17,6%
wspierająca postawa nauczycieli (kat. wyników)	23,2%	66,9%	9,9%
kontrola ze strony rodziców (kat. wyników)	15,5%	65,8%	18,7%
wspólne aktywności z rodzicami (kat. wyników)	11,6%	63,0%	25,4%
postawa wobec nauki (kat. wyników)	27,5%	60,2%	12,3%
negatywna ocena zachowań ryzykownych (kat. wyników)	29,6%	40,1%	30,3%
Wynik ogólny ciekawości poznawczej (kat. wyników)	16,9%	69,7%	13,4%
zaangażowanie w aktywności pozaszkolne (kat. wyników)	7,7%	58,1%	34,2%

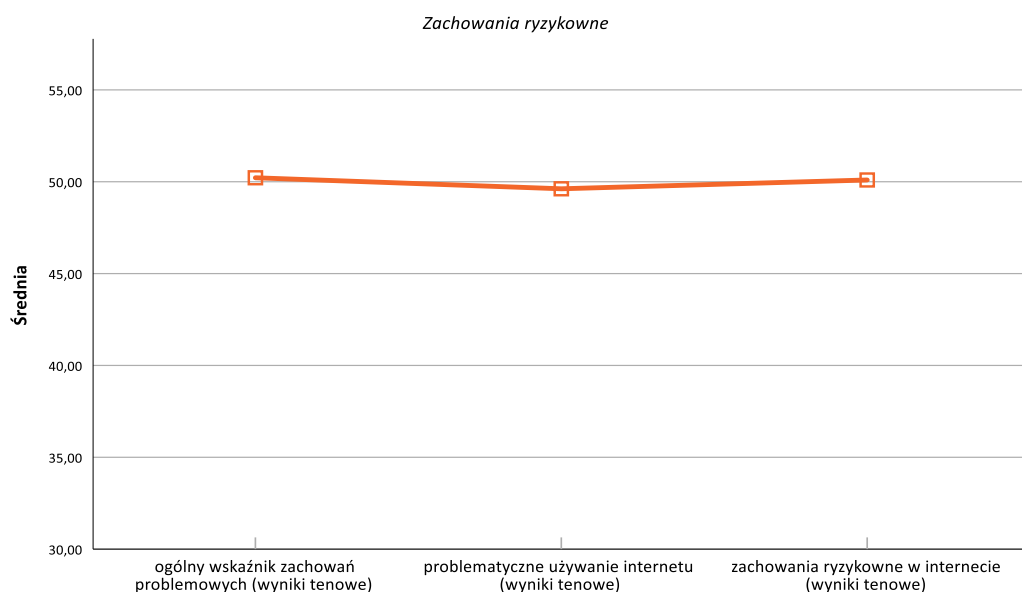

Rysunek 6. Wartości tenowe czynników ryzyka - uczniowie klas 7-8 szkół podstawowych

Jest też grupa czynników, które świadczą o efektywności dotychczasowych działań. Mowa o dezaprobach wobec zachowań problemowych kolegów i koleżanek, stosunkowo dużym odsetku młodzieży, który w domach rodzinnych nie obserwuje zachowań problemowych, niższej dostępności substancji niż ma to miejsce w próbie ogólnopolskiej, małym nasileniu kryzysu psychicznego i zjawiska wykluczenia rówieśniczego.

Tabela 5. Czynniki ryzyka – kategorie wyników tenowych- uczniowie klas 7-8

	wyniki niskie %	wyniki przeciętne %	wyniki wysokie %
negatywne wzorce rówieśnicze (kat. wyników)	22,5%	55,3%	22,2%
aprobata zachowań ryzykownych rówieśników (kat. wyników)	24,3%	60,2%	15,5%
model zachowań ryzykownych w rodzinie (kat. wyników)	30,3%	52,8%	16,9%
dostępność substancji psychoaktywnych (kat. wyników)	32,7%	53,5%	13,7%
doświadczenie przemocy (kat. wyników)	42,3%	40,1%	17,6%
doświadczenie cyberprzemocy (kat. wyników)	0,0%	82,7%	17,3%
objawy kryzysu psychicznego (kat. wyników)	27,8%	62,0%	10,2%
niska samoocena (kat. wyników)	30,6%	59,5%	9,9%
niekonstruktywne sposoby radzenia sobie ze stresem (kat. wyników)	20,1%	65,1%	14,8%
opuszczanie szkoły bez usprawiedliwienia (kat. wyników)	0,0%	69,4%	30,6%
wykluczenie rówieśnicze (kat. wyników)	28,5%	56,7%	14,8%

Rysunek 7. Wartości tenowe zachowań problemowych - uczniowie klas 7-8 szkół podstawowych

Dane z powyższego wykresu dowodzą, że stopień zaangażowania młodzieży w zachowania problemowe jest analogiczny jak przeciętna dla tej grupy wiekowej.

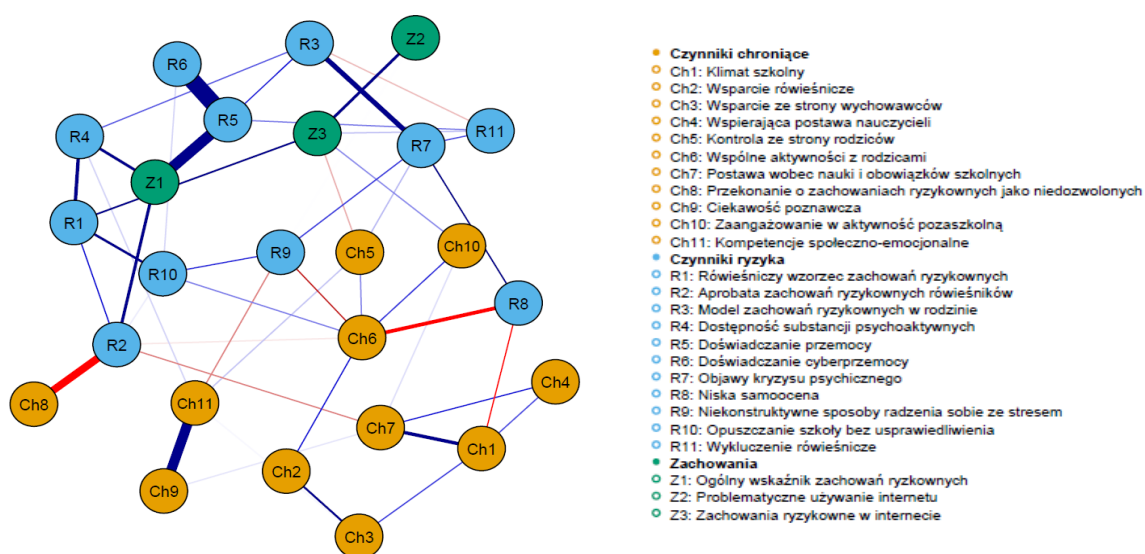
Pomimo przeciętnego charakteru wyników, warto zauważyć, że około 15% młodzieży ma wysokie wyniki we wskaźnikach zachowań problemowych. Zgodnie z opisami z poprzedniego rozdziału, zachowania problemowe obejmują zwłaszcza palenie papierosów, stosowanie przemocy werbalnej i spożywanie napojów energetycznych.

Tabela 6. Zachowania ryzykowne – kategorie wyników tenowych - uczniowie klas 7-8

	wyniki niskie %	wyniki przeciętne %	wyniki wysokie %
ogólny wskaźnik zachowań problemowych (kat. wyników)	34,9%	50,0%	15,1%
problematyczne używanie internetu (kat. wyników)	20,9%	65,6%	13,4%
zachowania ryzykowne w internecie (kat. wyników)	39,8%	44,4%	15,8%

Oszacowanie powiązań pomiędzy diagnozowanymi czynnikami chroniącymi, czynnikami ryzyka i zachowaniami problemowymi uczniów klas 7-8 szkół podstawowych

Graf poniżej prezentuje relacje między czynnikami warunkującymi zachowania problemowe młodzieży z klas 7-8 szkół podstawowych.

Zachowania problemowe (Z1) są silnie powiązane z doznawaniem przemocy (R5 i R6). Ujawnia to funkcję tych zachowań, jako sposobu radzenia sobie przez młodzież będącą na uboczu grupy uczniów, wykluczaną przez kolegów i koleżanki (R11). Poza tymi czynnikami, część młodzieży wchodzi w zachowania problemowe w wyniku łatwiejszej dostępności substancji psychoaktywnych (R4) z jednoczesnym negatywnym oddziaływaniem rówieśników zachowujących się problemowo (R1). Oddziaływanie negatywnego przykładu rówieśników zależy od norm posiadanych przez młodzież, poprzez które interpretują zachowania problemowe (R2, Ch8). Modelowanie rówieśnicze częściej też ma miejsce wtedy, gdy zwiększa się tendencja do opuszczania lekcji szkolnych (R10). To zaś jest powiązane z nieradzeniem sobie ze stresem

(R9) – uczniowie uciekający ze szkoły próbują w ten sposób poradzić sobie z przeżywanym napięciem. Ważnym czynnikiem zwiększającym ryzyko zachowań problemowych jest także model zachowań ryzykownych w rodzinie (R3). Co więcej, młodzież wychowująca się w rodzinach, w których pojawia się problem alkoholu lub przemocy, częściej doświadcza kryzysu psychicznego (R7). Wagę jakości funkcjonowania rodziny dodatkowo akcentuje czynnik chroniący: wspólne aktywności z rodzicami (Ch6) oraz kontrola ze strony rodziców (Ch5). Uczniowie doświadczający wsparcia od rodziny, częściej angażują się w dodatkowe aktywności szkolne, są bardziej aktywni w grupie rówieśniczej (Ch2) oraz lepiej radzą sobie ze stresem. Wspomniana wyżej postawa wobec nauki i obowiązków szkolnych (Ch7) z jednej strony, gdy jest negatywna, to towarzyszy jej częstsze aprobowanie zachowań ryzykownych, z drugiej strony, postawa ta jest bardziej pozytywna u tych, którzy wyżej oceniają klimat szkolny (Ch1). Wprowadzanie działań profilaktycznych budujących klimat szkolny, rozwijających wsparcie nauczycieli i wychowawców, zwiększa motywację do nauki, co z kolei pośrednio chroni przez ryzykownym zachowaniem (Ch1-Ch3-Ch4). Odrębnym obszarem oddziaływania jest rozwijanie kompetencji społeczno-emocjonalnych (Ch11). Wysokiemu poziomowi kompetencji towarzyszy większa motywacja do nauki (ciekawość poznawcza Ch9), a także sztuczniejsze radzenie sobie ze stresem.

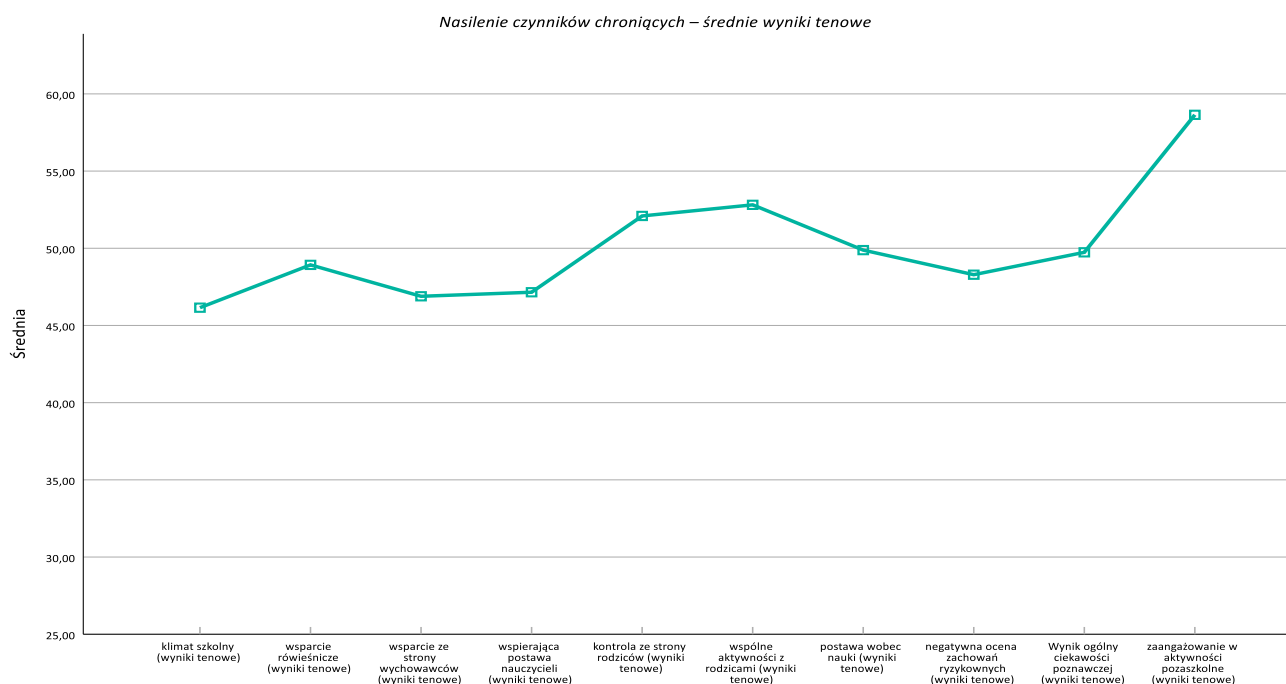
Porównanie środowisk szkolnych w zakresie wyników klas 7-8

Między trzema badanymi środowiskami istnieją następujące różnice:

- W ocenie klimatu szkolnego przez uczniów ($F(2,283)=3,628$; $p=0,028$). Szkoła w Nowej Wsi istotnie różni się od szkoły w Komorowie – najwyżej klimat oceniają uczniowie w Nowej Wsi.
- W poziomie kompetencji społeczno-emocjonalnych ($F(2,283)=4,550$; $p=0,011$). Uczniów z Nowej Wsi charakteryzuje istotnie wyższy poziom kompetencji niż u uczniów z Michałowic.
- W ciekawości poznawczej uczniów ($F(2,283)=3,497$; $p=0,032$). W porównaniu do szkoły w Michałowicach, uczniowie z Nowej Wsi mają wyższy poziom ciekawości poznawczej.
- W modelu zachowań ryzykownych w rodzinie ($F(2,283)=5,157$; $p=0,006$). Czynnik ten jest bardziej nasilony w środowisku szkoły z Nowej Wsi w porównaniu do szkoły w Michałowicach, gdzie problem jest mniejszy.
- W nasileniu objawów kryzysu psychicznego u uczniów ($F(2,283)=4,926$; $p=0,008$). Uczniowie z Komorowa w porównaniu do uczniów z Michałowic cechują się wyższym nasileniem objawów kryzysu.
- W zakresie problematycznego używania internetu ($F(2,283)=6,278$; $p=0,002$). Problem ten jest najmniej wśród uczniów z Nowej Wsi, a istotnie wyższy w szkole z Michałowic.

Sumaryczne zestawienie wyników uczniów liceum z odniesieniem do próby ogólnopolskiej

Poniższe dane w sposób sumaryczny zestawiają najważniejsze dla środowiska czynniki chroniące i czynniki ryzyka.

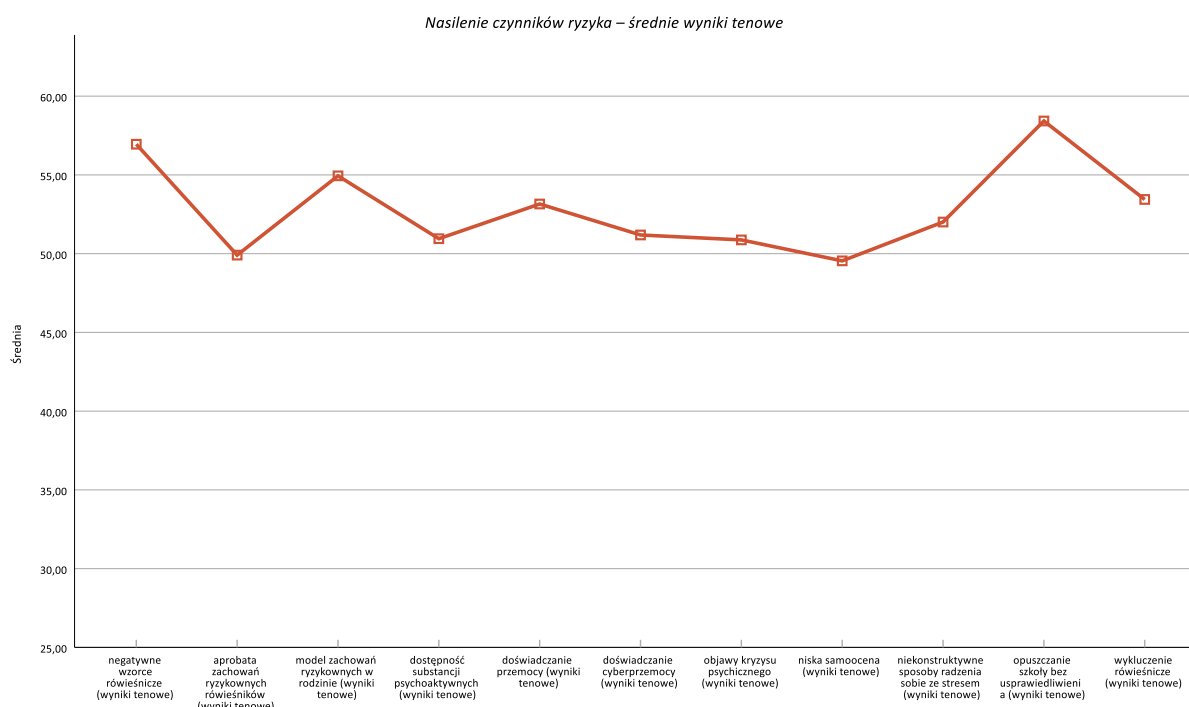
Rysunek 8. Wartości tenowe czynników chroniących - uczniowie liceum

Do atutów liceum należy wysokie zaangażowanie uczniów w dodatkowe aktywności szkolne (wynik wyższy niż ogólnopolski). Najczęściej są to spotkania z rówieśnikami i nauka do szkoły. Wsparciem dla uczniów są także ponadprzeciętny poziom aktywności z rodzicami oraz kontroli rodzicielskiej.

Tabela 7. Czynniki chroniące – kategorie wyników tenowych - uczniowie liceum

	wyniki niskie %	wyniki przeciętne %	wyniki wysokie %
klimat szkolny (kat. wyników)	28,0%	63,6%	8,5%
wsparcie rówieśnicze (kat. wyników)	21,2%	65,3%	13,6%
wsparcie ze strony wychowawców (kat. wyników)	21,2%	68,6%	10,2%
wspierająca postawa nauczycieli (kat. wyników)	19,5%	74,6%	5,9%
kontrola ze strony rodziców (kat. wyników)	15,3%	59,3%	25,4%
wspólne aktywności z rodzicami (kat. wyników)	11,0%	65,3%	23,7%
postawa wobec nauki (kat. wyników)	14,4%	71,2%	14,4%
negatywna ocena zachowań ryzykownych (kat. wyników)	22,9%	64,4%	12,7%
Wynik ogólny ciekawości poznawczej (kat. wyników)	14,4%	77,1%	8,5%
zaangażowanie w aktywności pozaszkolne (kat. wyników)	5,1%	54,2%	40,7%

Powyższa tabela wskazuje jaki procent uczniów posiada wyniki wysokie w poszczególnych czynnikach. Poza wyżej wymienionymi atutami, można zaobserwować szczególnie jedno ograniczenie, jakim jest ocena klimatu szkolnego – 28% uczniów ma negatywne odczucia o środowisku szkolnym.

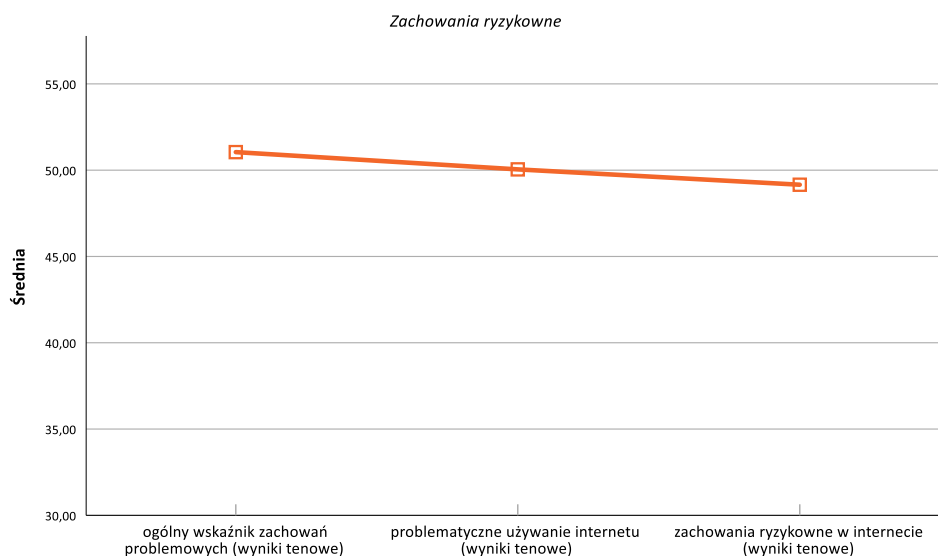
Rysunek 9. Wartości tenowe czynników ryzyka - uczniowie liceum

Kilka czynników ryzyka wymaga interwencji w środowisku liceum. Większe o średniej ogólnopolskiej odsetek uczniów zauważa w środowisku rówieśników zaangażowanym w zachowania ryzykowne. Bardzo wyraźna jest tendencja do opuszczania szkoły i lekcji bez usprawiedliwienia. W środowisku zaznacza się doświadczanie przemocy i częstsze od średniej spotykanie się w domu rodzinnym z zachowaniami problemowymi.

Tabela 8. Czynniki ryzyka – kategorie wyników tenowych - uczniowie liceum

	wyniki niskie %	wyniki przeciętne %	wyniki wysokie %
negatywne wzorce rówieśnicze (kat. wyników)	11,0%	51,7%	37,3%
aprobata zachowań ryzykownych rówieśników (kat. wyników)	16,1%	72,9%	11,0%
model zachowań ryzykownych w rodzinie (kat. wyników)	11,0%	61,0%	28,0%
dostępność substancji psychoaktywnych (kat. wyników)	16,9%	62,7%	20,3%
doświadczanie przemocy (kat. wyników)	30,5%	43,2%	26,3%
doświadczanie cyberprzemocy (kat. wyników)	0,0%	80,5%	19,5%
objawy kryzysu psychicznego (kat. wyników)	15,3%	66,9%	17,8%
niska samoocena (kat. wyników)	23,7%	58,5%	17,8%
niekonstrukttywne sposoby radzenia sobie ze stresem (kat. wyników)	16,9%	68,6%	14,4%
opuszczanie szkoły bez usprawiedliwienia (kat. wyników)	5,9%	48,3%	45,8%
wykluczenie rówieśnicze (kat. wyników)	8,5%	71,2%	20,3%

Z drugiej strony, około 30,5% uczniów rzadko doświadcza przemocy. Czynnikiem ten jest więcej bardzo zróżnicowany. Wartościowe jest to, że uczniowie mają generalnie dobrą samoocenę.

Rysunek 10. Wartości tenowe zachowań problemowych - uczniowie liceum

Zachowania problemowe – ogólnych ich wskaźnik, te podejmowane w internecie i uzależnienie od czasu spędzanego w sieci – są na poziomie przeciętnym.

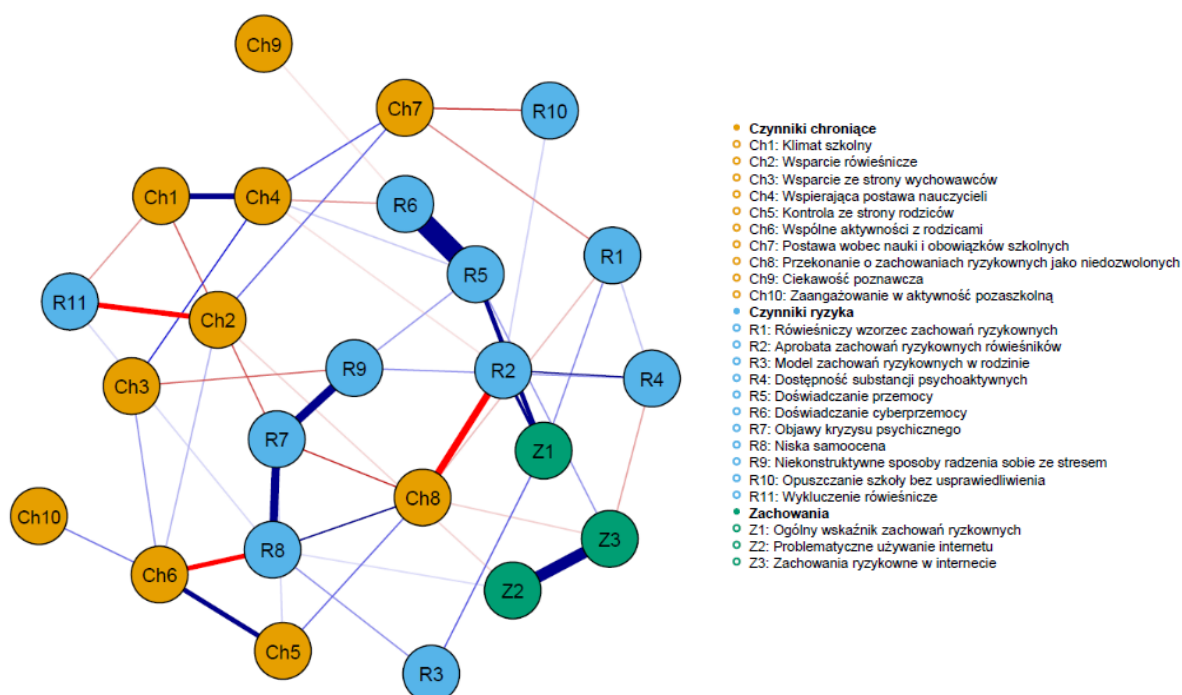
Tabela 9. Zachowania ryzykowne – kategorie wyników tenowych - uczniowie liceum

	wyniki niskie %	wyniki przeciętne %	wyniki wysokie %
ogólny wskaźnik zachowań problemowych (kat. wyników)	17,8%	61,9%	20,3%
problematyczne używanie internetu (kat. wyników)	16,5%	66,1%	17,4%
zachowania ryzykowne w internecie (kat. wyników)	34,2%	49,1%	16,7%

Zachowania ryzykowne w internecie są podejmowane rzadziej niż średnia ogólnopolska.

Oszacowanie powiązań pomiędzy diagnozowanymi czynnikami chroniącymi, czynnikami ryzyka i zachowaniami problemowymi uczniów liceum

Poniżej przedstawiono związki między czynnikami opisującymi środowisko uczniów a podejmowanymi przez nich zachowaniami problemowymi.

Rysunek 11. Graf prezentujący związki między czynnikami chroniącymi, czynnikami ryzyka i zachowaniami problemowymi uczniów liceum

Podejmowanie zachowań problemowych (Z1) przez uczniów liceum zależy wprost od trzech czynników: rówieśniczego wzorca tych zachowań (R1), modelu zachowań ryzykownych w rodzinie (R3) oraz poziomu aprobaty wobec zachowań ryzykownych rówieśników (R2). Postawę przychylną wobec zachowań problemowych (R2) częściej mają ci uczniowie, którzy doświadczają przemocy (R5 i R6) i którzy nie radzą sobie w stresujących sytuacjach (R9). Z aprobatą wobec ryzyka wiąże się także wyższa ocena dostępności substancji psychoaktywnych (R4). Sposobem na przeciwdziałanie tym czynnikom jest m.in. zwiększanie i budowanie motywacji do nauki (Ch7). Im bardziej pozytywna postawa wobec nauki, tym mniejsze oddziaływanie negatywnego wzorca rówieśniczego (R1) i tym rzadsze opuszczenie szkoły (R10). Z kolei istotnym dla motywacji do nauki czynnikiem jest wsparcie rówieśnicze oraz to, otrzymywane ze strony nauczycieli (Ch2 i Ch4). Ten ostatni czynnik jest najważniejszy do budowania klimatu szkolnego (Ch1). Stąd zaangażowanie nauczycieli w wsparcie jest kluczowe dla zwiększenia zaangażowania uczniów. Warto również zaznaczyć, że jakość klimatu szkolnego wiąże się z objawami kryzysu psychicznego (R7). Wspierająca szkoła pomaga uczniom radzić sobie z kryzysami. Podobną rolę pełni samoocena (R8). Dla jej wzmocnienia i prawidłowego kształtowania się ważna jest aktywność ze strony rodziców (Ch6). Wspierające środowisko wychowawcze tworzy warunki do budowania stabilnej samooceny. Angażowanie się w zachowania problemowe w internecie (Z2 i Z3) jest głównie wynikiem niskiego wsparcia

rówieśniczego (Ch2) i wykluczenia z grupy (R11). Częściej też aktywność w internecie staje się sposobem radzenia sobie przez młodzież doświadczającą przemocy rówieśniczej (R5).

DOROŚLI I RODZICE BIORĄCY UDZIAŁ W BADANIU

Grupę badanych osób dorosłych stanowili głównie rodzice uczniów z gminnych szkół. Łącznie odpowiedzi udzieliło 425 osób. Rodzice uczniów ze szkół podstawowych stanowili 60,2%, z liceum 27,3% a pozostałe 12,5% wypełniło ankietę poza procedurą diagnozy realizowanej w szkole.

Rodzice wypełniający ankiety w ramach badań w szkołach podstawowych najczęściej deklarowali, że ich dzieci chodzą do klas 3-7. Klasy młodsze pojawiły się w odpowiedziach ok. 15% badanych a klasy 8 u 6%. W przypadku liceum dominowały odpowiedzi rodziców klas drugich (41%) i klas pierwszych (35%).

Pytania skierowane do osób dorosłych uwzględniały te czynniki ryzyka i czynniki chroniące, które są najistotniejsze w wyjaśnianiu zachowań problemowych.

Pierwszym z tych czynników jest samoocena wybranych obszarów życia. Zdecydowana większość wyraża umiarkowane bądź wysokie zadowolenie. Obejmuje to zwłaszcza kontakty z rodziną, poczucie bezpieczeństwa, poziom materialny rodziny, kontakty ze znajomymi i możliwości rozwoju zawodowego, perspektywy życiowe i sposoby spędzania czasu wolnego (ponad 70% osób jest raczej lub bardzo zadowolonych).

Obszarem, który u badanych budzi największe wątpliwości jest kontakt z nauczycielami szkolnymi – niepewnych oceny jakości kontaktu jest 25% osób; blisko 70% jest zadowolonych a 5% ocenia ten kontakt negatywnie.

Wysokie zadowolenie rodziców z własnych aspiracji i pozycji zawodowej przekłada się na wysokie aspiracje edukacyjne związane z rozwojem ich dzieci. Aż 88,4% opiekunów chciałoby, aby ich dzieci osiągnęły wykształcenie na poziomie wyższym.

Wychowujący dzieci deklarują, że spędzają z nimi wiele czasu poprzez angażowanie się w przeróżne aktywności. Należą do nich zwłaszcza wspólne rozmowy o sprawach dzieci i ocenach szkolnych (89% robi to kilka razy w tygodniu). Poza tym dominuje wspólne uprawianie sportu lub aktywności fizycznej (42% kilka razy w miesiącu, 35% kilka razy w tygodniu). Ponad połowa spędza czas choć kilka razy w miesiącu na graniu w gry planszowe lub wspólnym oglądaniu telewizji i seriali.

Rodziców charakteryzuje wysoki poziom kontroli zachowań i aktywności dzieci. W każdym z wymienionych w tabeli niżej zakresów ponad 80% opiekunów deklaruje, że sprawdza zachowanie dzieci przeważnie lub za każdym razem. Szczególnie dotyczy to dowiadywania się o to, dokąd dziecko wychodzi z domu i gdzie przebywa po szkole.

Badani dorośli w części około 20% prawie w ogóle nie dostrzega w swoim miejscu zamieszkania żadnych zachowań problemowych. Procent ten nie dotyczy jednak papierosów, wyrobów tytoniowych i stosowania wulgaryzmów. Te pojawiają się najczęściej (kilka razy w miesiącu lub tygodniu ponad 20% zauważa sytuacje palenia lub wyzwiska). Sięganie po alkohol i napoje energetyczne to kolejne po paleniu częste zachowania ryzykowne. (ponad 30% przynajmniej kilka razy w miesiącu)

Są tylko nieliczne zachowania problemowe, o których badani uważają, że mogłyby zostać dopuszczone czy akceptowane w zachowaniu młodych osób. Do tych wyjątków należą picie alkoholu, picie napojów energetycznych oraz współżycie seksualne. O współżyciu akceptująco wyraża się 7,5% dorosłych a dla 6,8% jest to obojętne. Podobne odsetki – 5,9% - dopuszczają lub są obojętne wobec napojów energetycznych. Picie alkoholu może być czasem dopuszczalne według 6% dorosłych.

Dorośli uważają, że pomimo istniejących obostrzeń młodzież ma dość łatwy dostęp do substancji psychoaktywnych. W opinii badanych najłatwiej jest zdobyć papierosy (odpowiedzi dość lub bardzo łatwo wybiera ponad 70%) oraz napoje energetyczne (łącznie ok. 80%). Także alkohol jest w łatwym dostępie według około 60%. Z kolei około 25% uważa, że uczniowie bez problemu mogą znaleźć dopalacze, leki i marihuanę.

W rodzinach osób badanych zachowanie problemowe, które najczęściej ma miejsce, to spożywanie alkoholu. Kilka razy w miesiącu lub częściej jest on obecny w ponad 30% domów. Spożywanie nadmiernej ilości alkoholu ma miejsca kilka razy w roku w około 20% środowisk. Łącznie ponad 10% dorosłych wskazuje na palenie papierosów z częstotnością przynajmniej kilka razy w miesiącu. Wyzwiska kilka razy w miesiącu lub tygodniu padają w ponad 6% rodzin a przemoc fizyczna jest stosowana kilka razy w roku w 6,6% domów.

Wiedza na temat alkoholu jest u większości badanych pozbawiona niesprawdzonych lub fałszywych informacji. Wątpliwości budzi kwestia rozpoznawania uzależnienia – ponad 20% uważa, że uzależnienie może być objawem słabego charakteru lub nie jest pewna tej kwestii. Bilsko połowa nie wie, czy są sposoby na przewidzenie, jakie osoby mogą stać się uzależnione. Pytanie o przekonania dotyczące alkoholu odsłaniają motywacje, które mogą wyjaśniać jego spożywanie – dla około jednej trzeciej jest to sposób na poradzenie sobie z emocjami lub ułatwienie nawiązywania kontaktów z innymi ludźmi.

Przekonania badanych dorosłych na temat narkotyków są bardziej negatywne i jednoznaczne. Wątpliwości budzi szkodliwość marihuany (wg około 1/3 osób) oraz niepewność do tego, czy każdy narkotyk jest niebezpieczny dla zdrowia (10% uważa, że to fałsz). Niepewność dotyczy także ryzyka wejścia w uzależnienie w wyniki sporadycznego zażywania substancji.

Porównanie wyników rodziców uczniów ze szkół podstawowych z wynikami z liceum

Rodzice uczniów z liceum w porównaniu do rodziców dzieci uczących się w szkołach podstawowych różnili się w odpowiedziach na kilka z pytań. Poniżej opisano te różnice.

- Samoocena w zakresie wybranych obszarów życia – rodzice ze szkół podstawowych istotnie częściej deklarowali wysokie zadowolenie z poziomu materialnego swoich rodzin (23,4% do 9,5% w przypadku rodziców z liceum; $\chi^2=11,717$, $p=0,020$). Jest to jedyny czynnik różnicujący samoocenę.
- Zachowania problemowe, które dorośli dostrzegają w okolicy zamieszkania – rodzice z liceum częściej spotykają się ze stosowaniem wyzwisk i wulgaryzmów (codziennie 12% w porównaniu do 6% w porównywanej grupie; $\chi^2=17,226$, $p=0,008$).
- Aprobata zachowań problemowych młodych osób – ogólnie rodzice uczniów liceum mają większe przyzwolenie na zachowania problemowe. Dotyczy to: palenia papierosów (mniej

osób uważa to za zachowanie nieakceptowalne (33,6% w porównaniu do 72,3%, $\chi^2=54,22$, $p=0,001$); zażywania snusów (50% uważa to za nie dopuszczalne w porównaniu do 84% w grupie wychowującej młodszych uczniów $\chi^2=49,286$, $p=0,001$; picie alkoholu (39,7% do 74%, $\chi^2=46,908$, $p=0,001$); upijanie się (72,4% do 91%, $\chi^2=26,719$, $p=0,001$), picie napojów energetycznych (21,6% do 54,3%, $\chi^2=43,171$, $p=0,001$), palenia marihuany (w tym przypadku różnica w zakresie postawy dezakceptacji wynosi 10 p.p. – 70% uczniów liceum odrzuca to zachowanie w porównaniu do 83,2%, $\chi^2=13,232$, $p=0,010$), współżycie seksualne (czasami dopuszczalne dla 15,5% rodziców z liceum w porównaniu do 3% z porównywanej grupy, $\chi^2=44,056$, $p=0,001$), używanie wyzwisk i wulgaryzmów (postawa odrzucająca u 27,6% w zestawieniu do 48%, $\chi^2=30,704$, $p=0,001$).

- W zakresie opinii o dostępności do substancji psychoaktywnych rodzice różnią się w ocenie marihuany. Więcej rodziców starszej grupy uważa, że zdobycie tego narkotyku jest dość łatwe (30,2% w porównaniu do 16%, $\chi^2=10,750$, $p=0,013$).
- Rodzice starszej grupy uczniów częściej deklarują, że w ich domach alkohol bywa nadużywany. Kilka razy w roku ktoś z domowników upija się według 27,6% rodziców w porównaniu do 15,6% rodziców uczniów ze szkół podstawowych ($\chi^2=7,684$, $p=0,021$). Analogiczny kierunek różnicy dotyczy również stosowania przemocy (kilka razy w roku 12,1% w porównaniu do 4,7%, $\chi^2=7,505$, $p=0,023$).
- Wraz wiekiem dzieci zmniejsza się odsetek czasu wspólnie z nimi spędzanego. Rodzice uczniów z liceum mają mniej doświadczeń obejmujących wspólne spędzanie czasu poza domem (codziennie: 14% do 28%, $\chi^2=9,717$ $p=0,021$), rozmowy o sprawach innych niż szkoły (kilka razy w tygodniu 82% do 92% w grupie młodszej, $\chi^2=11,667$, $p=0,00$), zajmowani się aktywnością sportową (kilka razy w tygodniu (26% do 40%, $\chi^2=33,142$, $p=0,001$), granie w gry (40% do 55%, $\chi^2=34,528$, $p=0,001$).
- Rodzice starszej grupy mniej uwagi poświęcają sprawdzaniu i kontrolowaniu aktywności dzieci. Rzadziej kontrolują wydatki uczniów (za każdym razem robi to 17% w porównaniu do 48% w grupie młodszej, $\chi^2=38,018$, $p=0,001$), mniej pytają o plany jakie dzieci mają ze swoimi przyjaciółmi (43% do 59%, $\chi^2=11,229$, $p=0,023$), rzadziej sprawdzają dokąd dziecko wychodzi z domu (79% do 90%, $\chi^2=10,664$, $p=0,014$).
- Rodzice różnią się także wiedzą o zajęciach, w których brały udział ich dzieci. W szkole podstawowej częściej miały mieć miejsce zajęcia dotyczące bezpieczeństwa w internecie ($\chi^2=14,087$, $p=0,015$) a w szkołach średnich stosowania substancji psychoaktywnych ($\chi^2=13,860$, $p=0,008$).

NAUCZYCIELE, WYCHOWAWCY I SPECJALIŚCI POMOCY

W badaniach kwestionariuszowych w tej grupie udział wzięło łącznie 159 osób (90,6% kobiet). Na pytania w ankiecie odpowiedzieli w większości nauczyciele wychowawcy (49,7%), nauczyciele (22%), pedagodzy lub psychologowie (5,6%), wicedyrektorzy szkół (4,4%), wychowawcy świetlicy (4,4%).

Z perspektywy nauczycieli i specjalistów większość uczniów ma problemy szczególnie dwóch obszarach. Są to niewłaściwe odżywianie się (uważa tak 10,7% ankietowanych wybierających

opcje odpowiedzi większość, niemal wszyscy lub wszyscy uczniowie) oraz nadmierne korzystanie z telefonów lub komputerów (49%). Na mniejszą skalę, bo dotyczy to około połowy uczniów, nauczyciele wskazują na popadanie w nastrój smutku lub przygnębienia (połowa uczniów wg 12,6% badanych, pojedyncze osoby lub mniejszość wg 68,5%). W odniesieniu do pojedynczych uczniów lub mniejszości, nauczyciele często obserwują problem wagarowania (57,2% - suma wartości procentowych dla opcji odpowiedzi mniejszość i pojedyncze osoby), palenie tytoniu (39%), picie napojów energetycznych (35,2%) a także okaleczanie się (33,4%). Blisko 50% ankietowanych nie dostrzega problemu sięgania po substancje psychoaktywne. Przemoc to problem, który w opinii nauczycieli i specjalistów przybiera najczęściej postać wkluczania kogoś z grupy (wg 5,1% wykluczana jest ponad połowa uczniów), przezywania, ośmieszania i obrażania (w opinii 6,9% dotyczy to ponad połowy uczniów), ironizowania i dogadywania (10,7%). Generalnie zaś rozpowszechnienie przemocy w opinii badanych jest zazwyczaj mniejsze – obejmuje pojedyncze osoby lub mniejszość uczniów. Około 70% uważa, że w takim zakresie najczęściej są to przywołane wcześniej formy przemocy a także popychanie i poszturchywanie. Stosowanie przemocy w odniesieniu do mniejszości uczniów to zjawisko zauważane przez 57,2% badanych. W opinii 37% badanych większość lub prawie wszyscy uczniowie biorą udział w zajęciach pozalekcyjnych, a 34,5% uważa, że aktywność taką podejmują pojedyncze osoby lub mniejszość. Udział w konkursach to aktywność pojedynczych osób i mniejszości według 68,5%. W aktywności prospołeczne angażuje się połowa uczniów lub ich większość w opinii 25,2% specjalistów. Odpowiedzi nauczycieli i specjalistów dotyczące ich odczuć związanych z pracą wskazują na generalnie wyższe o wyniki o kilka p.p. w zakresie większości odczuć. Nauczyciele są zatem generalnie zadowoleni ze swojej pracy, relacji z koleżeństwem, z uczniami, z warunków i otrzymywanego wsparcia. Jednocześnie są trzy obszary, w których wyniki są niższe i bardziej niepokojące, są to przemęczenie (doświadczane często przez 57,2%) oraz poczucie bezradności (towarzyszące czasami 39% badanych a często 13,8%). Właściwie każdy z wymienionych celów działań profilaktycznych jest w opinii nauczycieli ważny, jeśli mowa o priorytetach szkoły. W zestawieniu tym najmniejszy akcent położony jest na profilaktykę wagarowania. W działaniach nauczycieli i specjalistów profilaktyka zagrożeń pełni rolę mniejszą niż jest to oceniane z perspektywy priorytetów szkolnych. Około 10% w ogóle nie zajmuje się profilaktyką uzależnień, a 14% nie poświęca uwagi wagarowaniu. Nauczycieli w największym stopniu zajmuje profilaktyka agresji i przemocy. Według badanych największe znaczenie dla profilaktyki mają dwa czynniki: relacje z uczniami (58,5%) i jakość klimatu szkolnego (55,3%). Około 20% wypełniających ankietę nie posiada wystarczających narzędzi i umiejętności do prowadzenia działań profilaktycznych. Podobny odsetek uważa, że obecne działania dotyczące uzależnień i przemocy są niewystarczające. Ponad 50% uważa, że współpraca z rodzicami w ramach profilaktyki jest niewystarczająca. Około 20% stwierdza, że rozwinąć należy działania podejmowane wspólnie z policją. Większość wypełniających ankietę na zadane wprost pytanie o kompetencje do prowadzenia zajęć profilaktycznych odpowiada, że są one wysokie lub bardzo wysokie (łącznie 54,1%). Natomiast 41,5% nie potrafi ocenić swoich kompetencji. Odpowiedzi wskazują, że 39,6% nauczycieli brało udział w szkoleniach przygotowujących do prowadzenia zajęć profilaktycznych w poprzednich latach szkolnych, natomiast 5,0% nigdy nie uczestniczyło w tego typu zajęciach. Dodatkowo 10,7% osób nie

potrafiło jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie dotyczące udziału w szkoleniach, Szkolenia dla pracowników szkoły związane ze zdrowiem lub dobrostanem psychicznym odbyło 44% badanych i miało to miejsce w poprzednich latach szkolnych. 20,1% nigdy nie brało udziału w tego typu szkoleniach, natomiast 13,8% uczestniczyło w nich w minionym roku szkolnym.

MIESZKAŃCY W WIEKU SENIORALNYM

Seniorzy uważają, że największym problemem ich grupy są choroby (60,9%) i niepełnosprawność (43,8%). Kolejne problemowe kwestie to brak środków na zakup leków (38,3%), trudny dostęp do służby zdrowia (32%) i rehabilitacji (29,7%) oraz samotność (36,7%). Ponadto 16,4% wskazuje konflikty rodzinne a 8,6% ubóstwo.

Seniorzy są generalnie przekonani, że jako osoby starsze spotykają się z akceptacją w swoim środowisku, choć różny jest poziom tej postawy. Według 28% ich grupa wiekowa jest akceptowana, dla 38,4% jest raczej akceptowana, a dla 29,6% trudno to określić. 4% uważa, że senior raczej nie spotyka się z akceptacją. Z drugiej strony starszy wiek bywa powodem gorszego traktowania – jest tak według 29,9% badanych. Taki sam odsetek nie ma podobnych doświadczeń, a dla 40,9% jest to kwestia trudna do oceny. Większość badanych czuje się bezpiecznie w swoim miejscu zamieszkania (69,3%) lub nawet bardzo bezpiecznie (10,2%). Jedynie 3,9% nie odczuwa bezpieczeństwa a dla 16,5% jest to trudne do określenia. Jeśli seniorzy przeżywają obawy, to są one najczęściej spowodowane ryzykiem choroby (75,8%), kradzieży (dla 42,2%) lub samotności (31,3%). Ponadto 28,1% obawia się oszustw finansowych, a 24,2% samotności. W opinii seniorów zwiększenie bezpieczeństwa wymaga przede wszystkim zmian organizacyjnych, np. ilości patroli policyjnych (50,8%) lub monitoringu miejskiego (47,7%). Poza tym ważne są kwestie relacji międzyludzkich. Bezpieczeństwo byłoby większe przy większej pomocy sąsiedzkiej (wg. 15,6%), pomocy ze strony rodziny (25,8%) lub aktywności mieszkańców osiedla/dzielnicy (14,8%).

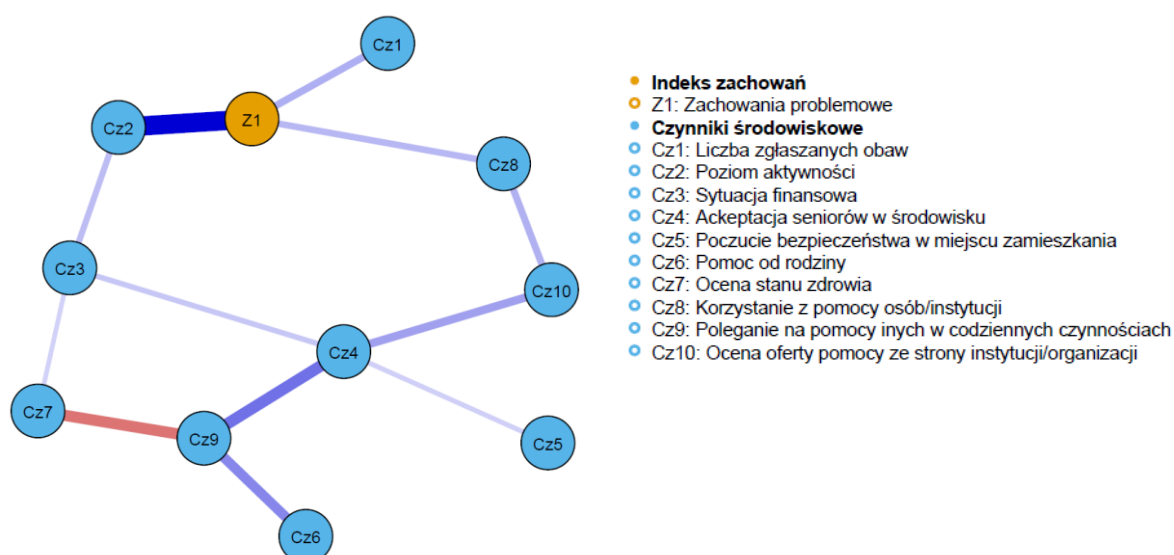
Dwie aktywności są przez seniorów wykonywane szczególnie często: słuchanie radia lub oglądanie telewizji (suma dla bardzo często i często to 62%) oraz zajmowanie się ogródkiem lub działką (61,1%). Z podobną częstością preferowane są spacerowanie (57,1%), modlitwa lub czytanie książek/czasopism (51%). W kategorii odpowiedzi „czasem” najczęściej wskazywane są spotkania ze znajomymi (28,4%) – jednocześnie ok. 26% rzadko lub bardzo rzadko spotyka się z innymi. Najrzadziej seniorzy podejmują aktywności prospołeczne jak wolontariat, działania w parafii (około 15% czasem lub częściej).

Zachowania problemowe seniorów, jeśli miały miejsce, to zdarzyły się kilka razy lub raz w życiu. W krótszej perspektywie czasu – w ostatnim roku lub miesiącu – najczęściej pojawiało się spożywanie alkoholu. Piwo i wino są spożywane kilka razy w tygodniu przez ok. 5% osób, a w miesiącu przez średnio 15%. Papierosy to jedyna używka, po którą część seniorów sięga codziennie – 8,2%. Prawie wszyscy seniorzy nie mają żadnych doświadczeń z narkotykami, hazardem i przemocą.

Seniorzy raczej nie korzystają z pomocy innych osób lub instytucji, poza pomocą rodziny, z której korzysta 56,3% i klubów seniorów lub związku emerytów (ok. 60%).

Seniorzy w większości posiadają bezpieczne przekonania dotyczące spożywania alkoholu. Jednym problemowym aspektem jest dopuszczanie alkoholu przez część osób jako sposoby na ułatwienie kontaktu z innymi (25%) lub poradzenie sobie ze zdenerwowaniem (15,5%). Badani traktują narkotyki jako szkodliwe dla zdrowia, wiążą je z ryzykiem uzależnienia i dostrzegają szkodliwość. Ok. 10% nie sądzi jednak, aby marihuana mogła być szkodliwa a blisko 30% łączy ryzyko uzależnienia z posiadaniem „słabego charakteru”.

Poniższy graf dostarcza wartościowej wiedzy o związku wybranych czynników szerzej opisanych wyżej.

Rysunek 12. Graf prezentujący związki między czynnikami środowiskowymi i zachowaniami problemowymi seniorów

Biorąc pod uwagę niski odsetek seniorów sięgających po substancje psychoaktywne, czy stosujących przemoc, można zauważyć, że jeśli zachowania problemowe mają już miejsce, to są silnie powiązane z aktywnością w grupie. Wskaźnik zachowań problemowych (Z1), którego wartość buduje głównie spożywanie alkoholu, jest najsilniej powiązany z poziomem aktywności (Cz2 – na który najczęściej składają się realizacja zainteresowań oraz spotkania ze znajomymi, spacer, słuchanie mediów). Podążając za tym wynikiem wykonano dodatkowe korelacje wskaźnika zachowań problemowych z poszczególnymi rodzajami aktywności. Rezultaty potwierdzają założenie o społecznym charakterze sięgania po alkohol. Zachowania problemowe korelują ze spotkaniami ze znajomymi, uczestnictwem w warsztatach, zajmowaniem się działką.

Do sięgania po alkohol przyczynia się także czynnik emocjonalny – im więcej obaw przeżywają seniorzy, im częściej wymagają pomocy instytucji, tym zachowań problemowych jest więcej (Z1 – Cz1 – Cz8).

Warto jednocześnie zauważyć, że podejmowane aktywności (Cz2) sprzyja wyższej ocenie własnego zdrowia (Cz7). Związek ten jest jednak uwarunkowany sytuacją finansową (Cz3). Od jej poziomu zależy, to, czy senior uczestniczy w dodatkowych aktywnościach oraz na ile ocenia swoje zdrowie.

Osoby o słabszym zdrowiu (Cz7) częściej korzystają z pomocy innych osób w zakresie wykonywania codziennych czynności (Cz9). Pomoc ta z kolei jest zależna od poczucia akceptacji (Cz4) – im większa akceptacja starości, im więcej akceptacji osób starszych w otoczeniu, tym łatwiej seniorom otworzyć się na pomoc.

WNIOSKI I ZALECENIA DO GMINNEGO PROGRAMU

Uczniowie klas 1-3 szkół podstawowych

Wnioski	Zalecenia
Poziom kompetencji emocjonalno-społecznych uczniów jest przeciętny. Około jedna piąta ma w tym wymiarze wyniki wysokie, zaś 40 % uczniów niskie.	Kompetencje emocjonalno-społeczne są istotnym korelatem prawidłowego rozwoju, sukcesów edukacyjnych, jakości relacji interpersonalnych. Stąd ważne wydaje się dalsze realizowanie programów ukierunkowanych na rozwój społeczno-emocjonalnych dzieci klas 1-3. W tematyce pracy profilaktycznej mogą znaleźć się: rozpoznawanie i rozumienie emocji, wyrażanie emocji, komunikowanie ich innym osobom. Równolegle pomocne są działania wspierające rozwój społeczny – podejmowanie decyzji, odpowiedzialność za innych, współpraca.

Uczniowie klas 4-6 szkół podstawowych

Wnioski	Zalecenia
Uczniowie mają generalnie wysokie zadowolenie z różnych obszarów życia, w tym z relacji z rodzicami, osobistego poczucia bezpieczeństwa.	Wsparcie otrzymywane ze strony rodziny jest istotnym czynnikiem chroniącym przed zachowaniami problemowymi. Warto kontynuować działania utrzymujące wysoki poziom tego czynnika. Propozycje działań z tym związanych mogą obejmować: włączanie rodziców w programy profilaktyczne, udział dzieci i rodziców w wydarzeniach profilaktycznych (najlepiej wymagających wspólnej aktywności i współpracy), działania informacyjne dotyczące prawidłowości rozwojowych i zmian w okresie adolescencji. Warto w tym uwzględnić poszerzenie kompetencji rodziców w zakresie stopniowego nauczania młodzieży przyjmowania odpowiedzialności za własne zachowania
Uczniowie wykazują wysokie zadowolenie z relacji z rodzicami, świadczy to o silnym wsparciu rodzinnym. Rodzice sprawnie kontrolują zachowanie dzieci.	

	i zarządzania sobą. Wymiary te są najniższe jeśli chodzi o zdiagnozowane kompetencje społeczno-emocjonalne. Kierunek ten uzasadnia również deklaracja uczniów o rzadkim uczestniczeniu w podejmowaniu ważnych decyzji rodzinnych. Kolejnym działaniem wzmacniającym ochronę może być dalszy rozwój kontroli rodzicielskiej. Rozwinięciem mogą być warsztaty dla rodziców uczące umiejętności słuchania i rozmowy z nastolatkami, tak, aby poza kontrolą dziecka wspierać je w obszarze relacji z rówieśnikami, zarządzania sobą, przeżywanych emocji.
W opinii uczniów wychowawcy dostrzegają sukcesy uczniów i reagują na niewłaściwe zachowania, choć nie zawsze znajdują czas na rozmowę o sprawach ważnych dla dzieci. Nauczyciele starają się tłumaczyć materiał w sposób zrozumiały i wierzą w możliwości swoich podopiecznych, choć część uczniów ma poczucie nie wystarczającej akceptacji i wyrozumiałości.	W tym zakresie warto rozważyć szkolenia dla kadry pedagogicznej w zakresie prowadzenia rozmów wspierających, zauważania problemów emocjonalnych, reagowania na nie i zasad motywowania uczniów do nauki (podkreślania zasobów, sukcesów, akcentowania zaangażowania). Jednocześnie w ramach przekazywanej wiedzy warto uwzględnić dane dotyczące kondycji psychicznej współczesnej młodzieży. Informacje te wskazują, że potrzeby większego wsparcia deklarowane przez uczniów nie wynikają jedynie z poziomu przygotowania nauczycieli ale z charakterystyki funkcjonowania młodzieży. Mniej skuteczne radzenie sobie z trudnościami, sprawia, że młodzież częściej potrzebuje wsparcia z otoczenia.
Większość dzieci czuje się akceptowana i zapraszana do wspólnych zabaw, a część sama inicjuje kontakty z rówieśnikami. Istnieje jednak grupa, która doświadcza odrzucenia i braku zainteresowania ze strony kolegów, a niewielki odsetek nie ma żadnego wsparcia rówieśniczego.	Działania integracyjne w klasach powinny być prowadzone systematycznie. Każda grupa przechodzi przez kolejne fazy rozwoju, podczas którego często formowane są podgrupy w ramach jednego zespołu klasowego. Kolejne działania integracyjne mogą pomóc w budowaniu większej otwartości na współpracę i wzajemnych pogłębianiu wiedzy o sobie. Dla nauczycieli cenne może być rozwijanie wiedzy o symptomach wykluczenia, umiejętności obserwacji relacji klasowych i interakcji. Dzieci wykluczane powinny być objęte wsparciem, które w pierwszym etapie pozwoli rozpoznać przyczyny wykluczenia.
W aktywnościach pozaszkolnych dominują sport i nauka języków obcych. Większy w ogólnej populacji jest też odsetek	Działalność prospołeczna to czynnik chroniący o szerokim zakresie oddziaływania. Istotne jest rozwijanie szkolnych ofert działań wolontariackich i ich promowanie wśród uczniów.

uczniów zaangażowanych w wolontariat.	
Uczniowie rzadko podejmują zachowania ryzykowne w internecie. Problem nadużywania internetu dotyczy kilku procent uczniów, najczęściej objawiając się poczuciem znużenia przy braku dostępu do sieci, bezcelowym jego używaniem oraz trudnościami w ograniczaniu czasu przed ekranem.	W ramach działań profilaktycznych można uwzględnić wykorzystywanie internetu w sposób twórczy – jako element rozwoju swoich zainteresowań, poszerzania wiedzy, itp. Istotne jest prowadzenie zajęć o ryzykach związanych z kontaktami online, szczególnie w zakresie zaufania do obcych i podszywania się. Trening krytycznego myślenia i higieny cyfrowej może zmniejszać zagrożenia.
Około jedna piąta uczniów nie ma pewności, co do norm zakazujących im podejmowanie zachowań problemowych.	Warto kontynuować działania profilaktyczne dotyczące używek w sposób, który na tym etapie edukacji będzie wzmacniał czynniki chroniące – pojmowanie zdrowia jako wartości i unikania zagrożeń dla zdrowia, radzenie sobie z presją i namową rówieśniczą, wzmacnianie samooceny, wiedzy o własnych atutach i umiejętnościach.
Zachowania problemowe są podejmowane przez bardzo niski odsetek uczniów, choć są one często postrzegane u innych rówieśników. Szczególnie dotyczy to przemocy słownej oraz spożywania energetyków. Część (około jeden szóstej) uczniów ma przekonanie o dość łatwym dostępie do substancji psychoaktywnych – papierosów i alkoholu.	W działaniach skierowanych do dorosłych należy uwzględnić ich rolę w przekazywaniu i modelowaniu norm dotyczących zdrowia i sięgania po substancje psychoaktywne. Jasne normy i zasady płynące z otoczenia są dla młodzieży podstawą do formowania własnych przekonań. Warto sprawdzić problem łatwej dostępności do substancji psychoaktywnych. Z jednej strony mogą to być kontrole punktów sprzedaży, z drugiej informowanie rodziców o modelującej roli zachowań osób dorosłych.
Zachowania problemowe młodzieży są często wynikiem obserwacji analogicznych zachowań w domu rodzinnym oraz doświadczeń przemocy i cyberprzemocy. Negatywne wzorce zachowań ze strony rówieśników również przyczyniają się do zachowań problemowych.	Programy profilaktyczne powinny skupiać się na edukacji rodziców w zakresie pozytywnych wzorców zachowań oraz radzenia sobie ze stresem. Jak wskazywano również wyżej, wsparcie i kontrola rodziców są kluczowe dla prawidłowego rozwoju samooceny i kompetencji emocjonalno-społecznych dzieci. Rodziny, które doświadczają problemów z uzależnieniami powinny otrzymywać ofertę pomocy i miejsc, gdzie o pomoc można zabiegać. Ponieważ

	szkoła jest miejscem, w którym problemy często bywają identyfikowane ważne jest, aby wychowawcy wiedzieli jak reagować i wspierać rodziny.
Młodzież, która ma słabsze umiejętności radzenia sobie ze stresem, częściej sięga po substancje lub angażuje się w przemoc jako sposób odreagowania stresu.	Warsztaty i zajęcia, które uczą młodzież technik radzenia sobie ze stresem, mogą pomóc w zmniejszeniu zachowań problemowych.
Zachowania ryzykowne w internecie: są one powiązane z opuszczaniem zajęć szkolnych oraz negatywnym przykładem rówieśników.	Wprowadzenie programów edukacyjnych w szkołach, które promują pozytywne wzorce zachowań i uczą młodzież, jak radzić sobie z presją rówieśniczą. Wniosek ten uzasadnia wymieniane wyżej działania dotyczące klimatu szkolnego i klasowego oraz działań na rzecz środowiska rówieśniczego.
Wyższe kompetencje emocjonalno-społeczne oraz wysoka samoocena są czynnikami chroniącymi przed problematycznym używaniem internetu i opuszczaniem zajęć szkolnych.	Programy rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne oraz samoocenę uczniów mogą przyczynić się do zmniejszenia problematycznego używania internetu i opuszczania zajęć szkolnych. Taki kierunek działań będzie również wspierający dla uczniów w radzeniu sobie ze stresem – rozpoznawana przeżywanych emocji i umiejętności radzenia sobie z nimi. Osłabi to ryzyko angażowania się w zachowania problemowe.
Najczęściej młodzież uczestniczyła w zajęciach dot. bezpieczeństwa w internecie.	Zrealizowane zajęcia przyniosły oczekiwany skutek, co potwierdzają wyniki. W szkołach przemoc i zachowania ryzykowne w sieci dotyczą jedynie niewielkiej części osób.

Uczniowie klas 7-8 szkół podstawowych

Wnioski	Zalecenia
Większość uczniów jest zadowolona z życia i ma wysoką samoocenę. Szczególnie w zakresie poczucia bezpieczeństwa, sytuacji finansowej rodziny, relacji z rodzicami i możliwości rozwoju zainteresowań. Uczniowie są najmniej zadowoleni z relacji z nauczycielami, własnego wyglądu oraz zdrowia (około 12% jest zdecydowanie niezadowolona z tych aspektów).	Ponieważ poziom samooceny w badanym środowisku jest powiązany z klimatem szkolnym i wsparciem ze strony rodziców istotne może być wprowadzenie działań skierowanych do osób dorosłych: rodziców i nauczycieli. Rodzice mogą otrzymać dwojakiego rodzaju działania: informacyjne dotyczące zmian rozwojowych w okresie wczesnej adolescencji, samooceny i czynników ją warunkujących oraz edukacyjne dotyczące umiejętności okazywania zrozumienia i wsparcia nastolatkom.

	Do nauczycieli mogą być skierowane działania informacyjne analogiczne jak w grupie rodziców ale uzupełnione o definicję klimatu szkolnego i jego składowych oraz znaczenia dla funkcjonowania uczniów. Dodatkowe działania skierowane do nauczycieli opisano niżej. W odniesieniu do uczniów warto rozważyć warsztaty dotyczące samooceny, gdzie uczniowie będą mieli okazję do analizy własnych atutów, zasobów, sposobów myślenia o sobie i układania planów rozwoju.
Ponad połowa uczniów planuje ukończyć studia wyższe; 80% chce odnieść sukces zawodowy. Z drugiej strony prawie jedna trzecia nie ma sprecyzowanych planów edukacyjnych (29,2%)	Aspiracje edukacyjne są ważnym czynnikiem chroniącym, który w przeprowadzonej diagnozie wiąże się z klimatem szkolnym. Z tego powodu podejmowanie działań na rzecz klimatu szkolnego powinno wspierać rozwijanie przez uczniów aspiracji edukacyjnych. Dodatkowo można rozważyć organizację: spotkań z doradcą zawodowym, udział uczniów w targach edukacyjno-zawodowych.
Większość uczniów zgadza się ze stwierdzeniem, że lubi kolegów/koleżanki z klasy. Więcej niezadowolenia wynika z relacji z nauczycielami niż z rówieśnikami czy rodzicami; spory odsetek nie lubi szkoły. Niski poziom klimatu szkolnego obniża motywację uczniów do nauki.	Na rzecz nauczycieli można rozważyć działania psychoedukacyjne dotyczące komunikacji z uczniami, budowania relacji i okazywania wsparcia. W działaniach informacyjnych można uwzględnić wykłady dotyczące kondycji psychicznej współczesnych nastolatków. Wynika to z tego, że niski wynik w zakresie poziomu wsparcia ze strony nauczycieli może wynikać z wysokiego zapotrzebowania uczniów na dodatkowe wsparcie. Wśród działań o charakterze środowiskowym wspierającym klimat szkolny można rozważyć ogólnoszkolne akcje wynikające np. z propozycji zgłaszanych przez samorząd uczniowski, których celem będzie integracja środowisk uczniowskich: dni sportu, akcje pomocy, dni mody, itp. W działanie te można włączyć wolontariat szkolny.
Uczniowie w większości doświadczają wsparcia od kolegów (pomoc, zapraszanie, pocieszanie). Jest też 10%, które deklaruje, że nie ma ani jednej osoby wśród	W celu rozwoju relacji rówieśniczych można kontynuować lub wprowadzać warsztaty integracyjne/reintegracyjne w klasach, np. po okresie wakacji. Pomocne mogą być także warsztaty dotyczące współpracy zespołowej i komunikacji. Bezpieczną formą nawiązywania

rówieśników, która byłaby bliska lub oferowała wsparcie.	nowych relacji mogą być szkolne inicjatywy jak wolontariat, koła uczniowskie, organizacje. Warto przygotować prowadzących te inicjatywy nauczycieli z elementów budowania zespołu, integracji uczniów.
Około 10% opuszcza regularnie pojedyncze lekcje lub całe dni w szkole. Jednym z powodów jest lęk przed oceną oraz nieskuteczne radzenie sobie ze stresem. Jednocześnie około jedna trzecia nie dostrzega znaczenia uczenia się dla swojego rozwoju i przyszłości.	Ponieważ najczęstsza przyczyna opuszczania lekcji jest powiązana z radzeniem sobie ze stresem wśród możliwych działań mogą znaleźć się: warsztaty radzenia sobie ze stresem, rozpoznawanie emocji towarzyszących sytuacjom stresującym, radzenie sobie z nimi oraz informowanie o roli i dostępności psychologa szkolnego. W obszarze postawy wobec uczenia się i jego znaczenia dla przyszłości: próba realizacji części nauki poprzez projekty, eksperymenty, uczenie się przez działanie – w klasach bądź kołach naukowych ale z prezentacją na większym forum szkolnym a także współpraca z instytucjami kultury, biblioteką, specjalistami z lokalnej społeczności, by pokazywać praktyczne zastosowanie wiedzy
Uczniowie otrzymują wsparcie ze strony rodziców, prowadzą częste rozmowy z rodzicami o szkole i sprawach osobistych, wspólnie spędzają czas. Większe wsparcie ze strony rodziców sprzyja lepszemu radzeniu sobie ze stresem oraz nawiązywaniu relacji z rówieśnikami.	Ze względu na duże znaczenie wsparcia ze strony rodziców oraz związku tego wsparcia z zaangażowaniem młodzieży w dodatkowe aktywności można rozważyć inicjowanie i promowanie projektów uczniowskich o charakterze wolontariatu lub sportowym oraz ogłaszanie konkursów na ww projekty uczniowskie z uwzględnieniem w nim udziału rodziców (aktywnego lub na etapie prezentowania efektów działań)
W sytuacjach stresujących młodzież próbuje radzić sobie poprzez wyciszenie emocji i redukcję napięcia. Wiele osób szuka wsparcia u bliskich. U około jednej piątej pojawia się tendencja do regulowania przeżyć przez substancje psychoaktywne.	Realizacja warsztatów psychoedukacyjnych dla uczniów obejmujących zagadnienia: emocji, ich rozpoznawania, komunikowania, radzenia sobie z silnymi emocjami; planowania własnych działań, ustalania priorytetów, szukania wsparcia.
Większość uczniów nie sięga po substancje psychoaktywne i ma krytyczny stosunek do zachowań ryzykownych rówieśników. Jest	Warto rozważyć realizację działań na dwóch poziomach: programów uniwersalnych wyposażających uczniów w kompetencje społeczno-emocjonalne i akcentujących zdrowy

jednak około 30% grupa, która uważa, że badane zachowania problemowe są dopuszczalne. Normy dotyczące zdrowia oraz zachowań problemowych wiążą się z ryzykiem podejmowania zachowań problemowych.	tryb życia (normy) oraz programów profilaktyki selektywnej dotyczących stosowania środków psychoaktywnych i radzenia sobie z presją rówieśniczą. Dodatkowo dla rodziców zauważających zachowania problemowe u młodzieży pomocne mogą być warsztaty nt. stawiania granic i modelowa zachowań.
Wśród substancji psychoaktywnych najbardziej rozpowszechnione są papierosy (6,3% uczniów) oraz napoje energetyczne (8,8%). Najczęstszym zachowaniem problemowym jest przemoc słowna (27,5%).	Do działań możliwych do rozważania, poza wymienionymi wyżej, należą: • lekcje wychowawcze nt. zdrowia i konsekwencji zachowań ryzykownych • programy przeciwdziałania przemocy i cyberprzemocy
Część uczniów obserwuje w domu palenie papierosów, picie alkoholu, kłótnie, krytykę i wyzwiska. Negatywny przykład często pochodzi również z grupy rówieśniczej. Spora grupa młodzieży uważa, że łatwo zdobyć alkohol, papierosy czy napoje energetyczne. Wymienione czynniki bezpośrednio wiążą się z większym ryzykiem problemowego zachowania. Ponad 1/3 doświadcza regularnych form przemocy lub cyberprzemocy (najczęściej w postaci złośliwych komentarzy). Osoby będące ofiarą przemocy mają silniejszą tendencję do podejmowania zachowań problemowych.	Na poziomie gminy istotne może być współpracowanie z policją i organizacjami pozarządowymi w zakresie kontroli przestrzegania przepisów dotyczących sprzedaży napojów alkoholowych oraz wsparcia osób doświadczających przemocy. Dla rodziców działania informacyjne nt wpływu środowiska rodzinnego na rozwój młodzieży. Organizacja możliwości anonimowego wsparcia dla uczniów (skrzynka zaufania, lokalny lub krajowy telefon zaufania, informacja o instytucjach pomocy w środowisku lokalnym).
Najczęstszym zachowaniem ryzykownym w internecie jest dodawanie do listy kontaktów kogoś nieznanego i szukanie nowych przyjaciół poprzez sieć (14,8% przynajmniej raz w miesiącu).	Warto kontynuować działania profilaktyczne dotyczące bezpieczeństwa uczniów w internecie. W treściach należy także uwzględnić rozpoznawanie cyberprzemocy, jej rodzajów, zgłaszanie i poszukiwanie pomocy w sytuacji cyberprzemocy.

Uczniowie liceum

Wnioski	Zalecenia
W środowisku licealistów na wysokim poziomie pojawiają się czynniki chroniące związane z aktywną rolą rodziców. Bardzo wysokie nasilenie osiągnął czynnik – zaangażowanie w aktywności pozaszkolne. Ponad czterdzieści procent (40,7%) uczniów zgłosiło wysokie nasilenie tego czynnika. Niski poziom charakteryzuje jedynie 5,1% badanych uczniów.	Wobec wysokiego nasilenia czynnika chroniącego - zaangażowanie w aktywności pozaszkolne, zaleca się działania informacyjne ukierunkowane na ukazanie poziomu zaangażowania w aktywności pozaszkolne uczniów, jako mocnej strony środowiska szkolnego. Działanie to ma na celu docenienie działań stojących za wysokim nasileniem tego czynnika. W związku z tym, że działania wychowawcze i profilaktyczne szkoły związane z zaangażowaniem w aktywności pozaszkolne są skuteczne, rekomenduje się kontynuację obecnie podejmowanych działań i monitorowanie tego czynnika w przyszłości.
Kolejne dwa czynniki chroniące związane z rodziną to kontrola ze strony rodziców (25,4%) i wspólne aktywności z rodzicami (23,7%). Czynniki te mają tendencję do pozytywnego odróżniania się od średniej krajowej. Blisko jedna czwarta młodych ludzi zaznaczyła je jako wysokie. Przez kontrolę ze strony rodziców rozumie się głęboką troskę i zainteresowanie o różne aspekty życia dziecka. Z kolei, istotą wspólnych aktywności z rodzicami jest częstotliwość angażowania się w różne formy spędzania czasu wraz z dzieckiem. Ważnym aspektem tego czasu jest także rozmowa, zarówno o sprawach szkolnych jak i innych sprawach dziecka, ale również o sprawach domowych.	Należy prowadzić: • Działania informacyjne ukierunkowane na ukazanie kontroli ze strony rodziców i wspólnych aktywności z rodzicami jako mocnej strony środowiska szkolnego. • Zachęcenie do rozwijania działań związanych z oboma czynnikami, żeby podnieść jeszcze ich nasilenie, a zwłaszcza włączyć innych rodziców do tych działań. • Działania wychowawcze i profilaktyczne szkoły związane z kontrolą rodzicielską i wspólnymi aktywnościami są skuteczne. Wobec powyższego, rekomenduje się kontynuację obecnie podejmowanych działań i monitorowanie tego czynnika w przyszłości.
Z kolei, na niskim poziomie odnotowano czynnik chroniący w postaci klimatu szkolnego. Na klimat szkoły składa się wiele czynników, a mianowicie struktura organizacyjna szkoły, relacje międzyludzkie (uczeń-uczeń, nauczyciel-uczeń, nauczyciel-rodzic), metody	W celu wzmocnienia czynnika chroniącego w postaci klimatu emocjonalnego i społecznego szkoły wskazane są: • Treningi integracyjne na początku pierwszych klasach, które pomogą w zbudowaniu zespołu klasowego i silnych więzi pomiędzy uczniami; • Warsztaty psychoedukacyjne dla rady pedagogicznej dotyczące rozwijania klimatu

kształcenia, sposoby dyscyplinowania i wychowywania, poczucia bezpieczeństwa, udział w podejmowaniu ważnych decyzji itd. (Ostaszewski, 2019). W rezultacie jest to samopoczucie ucznia w kontakcie ze środowiskiem szkolnym i osobami je tworzącymi. W środowisku badanych licealistów blisko trzydzieści procent uczniów (28%) ocenia go jako niski.	szkolnego (strategia edukacyjna). Kluczowym elementem powinno być naświetlenie specyfiki potrzeb młodych ludzi w XXI wieku; • Warsztaty psychoedukacyjne dla rady pedagogicznej dotyczące interwencji wychowawczej (strategia edukacyjna); • Organizacja ogólnoszkolnej inicjatywy (event) podkreślającej rolę klimatu emocjonalnego dla społeczności szkolnej (strategia zmiany środowiska); • Warsztaty psychoedukacyjne rozwijające współpracę w zespołach klasowych; • Warsztaty psychoedukacyjne wspierające umiejętności rozwiązywania konfliktów przez uczniów; • Lekcje przedmiotowe poświęcone znaczeniu wspólnoty i współdziałania w grupie dla dobra osobistego.
Rozpoczynając analizę nasilenie czynników ryzyka, warto wskazać mocne strony środowiska. Pozytywnie wśród licealistów prezentują się nasilenie czynnika niska samoocena. Jest to ocena i postawa uczniów wobec wybranych cech indywidualnych, jak i warunków, w których funkcjonują (np. jakość relacji koleżeńskich, posiadane perspektywy rozwoju). O ile stabilna i wysoka ocena jest istotnym elementem prawidłowego rozwoju i dojrzewania, to niska ocena może generować poczucie odrzucenia i niezadowolenia z siebie. Zachowania ryzykowne zaś mogą być formą odreagowywania negatywnych odczuć (Jessor i in, 1995). Blisko jedna czwarta uczniów podała, że ich to nie dotyczy. Z kolei, 17,8% procent zgłosiła to jako znaczący problem w ich życia. Pomimo, że wynik ten pozytywnie odbiega na tle średniej z badań w Polsce, to jednak liczba potrzebujących jest	Zalecenia w ramach tego czynnika ryzyka są dwuwymiarowe. Z jednej strony należy prowadzić: • Działania informacyjne ukierunkowane na ukazanie, że poziom samooceny uczniów jest mocną stroną środowiska szkolnego. Działanie to ma na celu docenienie działań stojących za niskim nasileniem tego czynnika ryzyka; • W związku z tym, że działania wychowawcze i profilaktyczne szkoły związane z samooceną młodzieży są skuteczne, rekomenduje się kontynuację obecnie podejmowanych działań i monitorowanie tego czynnika w przyszłości. Z drugiej strony wskazane jest na poziomie profilaktyki uniwersalnej: • Rozwijać i wzmacniać samoocenę młodzieży, gdyż ciągle jest zapotrzebowanie na takie działania; • Podjąć działania interwencyjne wobec uczniów z niską samooceną; • Przeszkolić radę pedagogiczną z zakresu interwencji wychowawczej;

znacząca i warto zaoferować im wsparcie.	Przeprowadzić lekcje wychowawcze wzmacniające rozwojowy proces interioryzacji wartości. Szczególnie ważne byłoby popracowanie nad hierarchią i strukturalizacją systemu wartości.
Pozytywnie prezentuje się też środowisko szkolne w kontekście czynnika ryzyka jakim jest doświadczanie przemocy. Blisko jedna trzecia (30,5%) uczniów uważa ten problem jako mało istotny. Jednakże niewiele mniej licealistów podaje go jako znaczący w szkole. Wskazuje to na poważne rozwarstwienie, którego przyczyny warto wyjaśnić. Jedną z przyczyn może być poziom wrażliwości uczniów – co dla jednych jest żartem, dla drugiego może być obrazą.	Niejednoznaczne dane dotyczące tego czynnika ryzyka sugerują, że należy podjąć wielowymiarowe działania wychowawcze i profilaktyczne. Z jednej strony należy: • Podtrzymać i rozwijać zajęcia skierowane na przeciwdziałanie przemocy; • Podjąć działania informacyjne ukierunkowane na ukazanie pozytywnego, choć nie wystarczającego zakresu działań dotyczących przeciwdziałania przemocy w środowisku szkolnym. Działanie to ma na celu docenienie działań stojących za wysokim nasileniem tego czynnika. Z drugiej strony – w ramach obniżania nasilenia tego czynnika zaleca się: • Przeprowadzić lekcje wychowawcze poświęcone zjawisku przemocy rówieśniczej. Warto w nich wykorzystać scenariusze opracowane przez Poleszak (2025) na zlecenie MEN, a dostępne na platformie zintegrowanej ORE; • Wdrożyć treningi integracyjne dla klas pierwszych na początku roku szkolnego; • W klasach, gdzie przemoc osiąga większe nasilenie przeprowadzić warsztaty psychoedukacyjne poświęcone przemocy rówieśniczej.
Najbardziej niepokojącym w środowisku liceum jest bardzo wysokie nasilenie dwóch czynników ryzyka, a mianowicie - opuszczanie szkoły bez usprawiedliwienia i negatywne wzorce rówieśnicze. Do opuszczania szkoły bez usprawiedliwienia przyznaje się ponad 90% uczniów. Wysoki poziom nasilenia	W związku ze znacznym nasileniem czynnika ryzyka - opuszczanie szkoły bez usprawiedliwienia, należy podjąć następujące działania profilaktyczne: Dla uczniów: W stosunku do uczniów należy podjąć jednocześnie działania w zakresie warsztatów psychoedukacyjnych w obszarze radzenia sobie z

tego czynnika osiąga blisko połowa uczniów (45,8%). Wynik ten bardzo mocno odbiega od średnich wyników ogólnopolskich, więc powinien stać się obszarem działań profilaktycznych. Czynnik ten dotyczy częstości z jaką uczniowie decydują się na opuszczenie lekcji bez usprawiedliwienia - samotnie, z całą klasą lub wybranymi rówieśnikami. Jest to element postawy wobec edukacji w ogóle i nauki szkolnej, który istotnie wpływa na ryzyko podejmowania zachowań problemowych.	trudnościami z nauką i poszukiwania pomocy wśród nauczycieli i rówieśników oraz zwiększenia atrakcyjności pobytu w szkole poprzez zwiększenie atrakcyjności zajęć i wprowadzenie atrakcyjnych zajęć pozalekcyjnych; Dla rodziców: Wskazane byłoby przygotować scenariusz zajęć edukacyjnych do przeprowadzenia na wywiadówce z rodzicami każdej z klas. Celem tych działań powinno być przyjęcie odpowiedzialności rodzica za nieobecności w szkole. Zajęcia powinny zawierać treści dotyczące poznania motywów dla których ich dzieci nie chodzą do szkoły, wartości systematycznej pracy, konsekwencji nieobecności dla postawy wobec nauki oraz komunikacji – jak rozmawiać z dzieckiem o zwalnianiu z lekcji. Dla nauczycieli: Warsztaty psychoedukacyjne w zakresie dostosowania oceniania do potrzeb uczniów, jak i zmiany postaw w relacjach z uczniami.
Drugi czynnik ryzyka o wysokim nasileniu i istotnie różniący się od próby ogólnopolskiej to negatywne wzorce rówieśnicze. Blisko czterdzieści procent (37,3%) licealistów jest narażona w wysokim stopniu na ekspozycję rówieśników podejmujących zachowania problemowe. Zaangażowanie rówieśników w zachowania problemowe (m.in. sięganie po substancje psychoaktywne, stosowanie przemocy) i dostrzeganie tego przez uczniów jest czynnikiem ryzyka istotnie zwiększającym prawdopodobieństwo podejmowania analogicznych zachowań. Negatywny wzorzec rówieśniczy przynależy do grupy czynników opisujących środowisko społeczne i uczniowskie (Jessor, 2017).	W celu ograniczenia czynnika ryzyka „negatywne wzorce rówieśnicze” należy podjąć następujące działania wychowawcze i profilaktyczne: • Warsztaty psychoedukacyjne dla uczniów z zakresu asertywności i umiejętności podejmowania konstruktywnych decyzji. Uwzględniające asertywnej komunikacji oraz wyrażania własnych poglądów i przekonań, na temat wartości oraz ich znaczenia w życiu człowieka, a zwłaszcza miejsca wartości zdrowia w systemie wartości uczniów. Celem tego działania jest „odczarowanie” atrakcyjności takich zachowań, a wskazanie potrzeb rozwojowych, które leżą u podstaw zachowań ryzykownych; • Tworzenie konstruktywnych grup rówieśniczych o konwencjonalnych normach jako alternatywę dla negatywnych wzorców rówieśniczych, np. poprzez programy rówieśnicze; • Poruszanie na lekcjach przedmiotowych tematyki szkodliwości substancji psychoaktywnych (chemia, biologia i inne;

	• Kampanie szkolne prowadzone przez samorząd szkolny promujące zdrowy wolny od używek, styl życia oraz zachowania konwencjonalne; • Działania informacyjne dla rodziców, mające na celu zwrócenie ich uwagi na częstość kontaktu ich dzieci z rówieśnikami podejmującymi zachowania ryzykowne i problemowe; • Działania ukierunkowane na kontrolę podejmowanych przez uczniów zachowań problemowych w szkole i środowisku.
Wysokie jest też nasilenie czynnika ryzyka model zachowań ryzykownych w rodzinie. Odbiega on od średniej krajowej ale nie różni się istotnie statystycznie, póki co przyjmuje poziom tendencji. Czynnik ten podobnie jak negatywny wzorzec rówieśniczy opisuje społeczny kontekst, w jakim funkcjonują uczniowie. Dotyczy częstości z jaką uczniowie zauważają, że ktoś w rodzinie stosuje przemoc lub sięga po substancje psychoaktywne. Jest to bardzo ważny czynnik w wyjaśnianiu zachowania uczniów znajdujący potwierdzenie w szeregu badań (Jessor, 2017).	Wobec wysokiego nasilenia czynnika ryzyka w postaci modelowania zachowań ryzykownych w rodzinie, wskazane jest podjęcie następujących działań profilaktycznych: • Działania informacyjne dla rodziców, mające na celu ukazanie częstotliwości z jaką dzieci obserwują różnego rodzaju zachowania problemowe w domu; • Działania informacyjne dla rodziców ukazujące zależność pomiędzy częstością ekspozycji na zachowania problemowe w domu a podejmowaniem analogicznych zachowań przez dzieci; • Warsztaty psychoedukacyjne dla rodziców ukierunkowane na uczenie rozmawiania o substancjach psychoaktywnych, pomimo, że samemu się je używa; • Warsztaty psychoedukacyjne dla uczniów z zakresu szkodliwości substancji psychoaktywnych i konstruktywnych sposobów radzenia sobie ze stresem jako alternatywa dla sposobów odreagowywania obserwowanych w domu.
Zasadniczo młodzież Liceum Ogólnokształcącego w Komorowie nie wyróżnia się negatywnie zachowaniami problemowymi na tle próby ogólnopolskiej. Natomiast, na uwagę i docenienie zasługuje niski poziom zachowań	W zakresie zachowań problemowych warto wprowadzić następujące działania wychowawcze i profilaktyczne: • Szkolne działania wychowawczo-profilaktyczne w obszarze cyberzagrożeń są na dobrym poziomie i należy je kontynuować;

ryzykownych w internecie. Nasilenie tych zachowań istotnie różni się od średniej krajowej, co sprawia, że jest to mocna strona funkcjonowania uczniów w tym środowisku. Ponad jedna trzecia uczniów liceum (34,2%) zaznaczyła te zachowania na poziomie niskim. Zachowania ryzykowne w internecie dotyczą działań niosących potencjalne zagrożenie dla bezpieczeństwa i prawidłowego rozwoju uczniów, które to działania są związane z szybkim rozwojem technologii informacyjnych i łatwym do nich dostępem (Pyżalski, 2012, 2019).	• Wiedza uczniów o zasadach bezpiecznego korzystania z internetu może być promowana w ramach szkolnych akcji profilaktycznych i działań rówieśniczych; • Należy monitorować poziom zachowań ryzykownych w internecie w ramach kolejnych diagnoz.
Drugim obszarem godnym uwagi jest podniesiony (na tle wyników szkolnych, bo w porównaniu do wyników ogólnopolskich nie odbiega on od średniej) ogólny wskaźnik zachowań problemowych. Jedna piąta uczniów liceum (20,3) określiła go jako wysoki. Jest to sygnał do podjęcia działań profilaktycznych. Zachowania problemowe, to zachowania, która są niezgodne z przyjętymi normami społecznymi oraz takie, które są zagrożeniem dla zdrowia i życia młodego człowieka (Jessor i in., 1991; Jaros 2024). W ogólnym wskaźniku zachowań problemowych uwzględniono częstość stosowania różnego rodzaju środków psychoaktywnych, grania w gry hazardowe, przeglądania treści erotycznych w internecie oraz częstość stosowania przemocy oraz cyberprzemocy.	Wobec podniesionego ogólnego wskaźnika zachowań problemowych można podjąć następujące działania profilaktyczne: • Działania informacyjne dla uczniów, rodziców oraz nauczycieli ukazujące jaki odsetek uczniów angażuje się w zachowania problemowe (wyniki diagnozy); • Spotkanie szkoleniowe dla rodziców z zakresu rozpoznawania zażywania różnych substancji psychoaktywnych przez dzieci; • Warsztaty psychoedukacyjne z zakresu szkodliwości substancji psychoaktywnych; • Szkolenia kadry pedagogicznej z zakresu interwencji wychowawczej i interwencji profilaktycznej; • Kampanie szkolne promujące zdrowy styl życia oraz zachowania konwencjonalne; • Identyfikacja osób podejmujących zachowania problemowe w celu objęcia ich pomocą indywidualną – interwencją wychowawczą/profilaktyczną; • Szczegółowa analiza motywów sięgania po substancje psychoaktywne (wyniki diagnozy) w celu zaprojektowania działań odpowiadających na przyczyny tego typu zachowań.

Dorośli zamieszkujący gminę

Wnioski	Zalecenia
Osoby dorosłe wyrażają w większości wysokie zadowolenie z badanych obszarów życia. Stanowi to duży potencjał i czynnik chroniący zwłaszcza w zakresie wysokiej oceny kontaktów z bliskimi, możliwości rozwoju zawodowego i poczucia bezpieczeństwa.	Biorąc pod uwagę znaczenie wymienionych czynników dla powstawania zachowań ryzykownych warto skorzystać z nich w realizacji działań profilaktycznych. Zadowolenie z relacji z bliskimi może ułatwić realizację działań ukierunkowanych na aktywność całych rodzin, wysokie aspiracje edukacyjne mogą stanowić czynnik motywujący do uczestnictwa w działaniach wspierających edukację dzieci lub związanych z trudnościami w tym obszarze. Istotne wydaje się także podkreślanie aktywności rodziców w zapobieganiu kryzysom i zachowaniom problemowym. Kontrola rodzicielska powiązana z budowaniem więzi z dziećmi poprzez wspólne aktywności, to czynniki, które są bardzo istotne dla budowania przez dzieci poczucia bezpieczeństwa, zadowolenia z siebie i radzenia sobie w sytuacjach trudnych.
Radzicie mają wysokie aspiracje edukacyjne związane z ich dziećmi.	
Większość dorosłych deklaruje systematyczne aktywności wykonywane wspólnie ze swoimi dziećmi. Dotyczą one zwłaszcza rozmów o ocenach i sprawach dziecka. Ponad połowa poświęca też czas na aktywności sportowe, granie w gry, czy oglądanie filmów.	
Poziom kontroli rodzicielskiej jest bardzo wysoki. Prawie każdy z badanych rodziców sprawdza zachowanie dziecka i kontroluje jego aktywności.	W działaniach informacyjnych kierowanych do rodziców istotne może być uwzględnienie wiedzy o tym jak reagować i gdzie zgłaszać obserwowane przypadki używania substancji psychoaktywnych w miejscach publicznych. Innym obszarem jest przygotowanie rodziców do rozmów z dziećmi nt. używek i problemów uzależnienia.
Okolo 1/3 rodziców zauważa w miejscu swojego zamieszkania osoby spożywające alkohol. Jest tak przynajmniej kilka razy w miesiącu. Ta sama liczba – 1/3 badanych – codziennie widzi osoby palące papierosy. Częstym zachowaniem problemowym jest także stosowanie wyzwisk i wulgaryzmów.	
Większość zachowań ryzykownych nie powinna być akceptowana wśród młodzieży. Uważa tak około 90% badanych. Większe wątpliwości budzi spożywanie napojów energetycznych, alkoholu oraz współżycie seksualne –	Ważne może być zwiększanie wiedzy rodziców o wpływie substancji psychoaktywnych na rozwój i funkcjonowanie organizmu oraz znaczeniu energetyków w torowaniu zagrożenia uzależnieniem. Także kwestia przedwczesnego podejmowania aktywności seksualnej może stanowić temat ważny z perspektywy

dla około 7% osób zachowania te są czasem dopuszczalne.	przygotowywania dzieci do budowania trwałych i dojrzałych związków z innymi.
Dorośli uważają, że młodzież ma łatwy lub bardzo łatwy dostęp do substancji psychoaktywnych. Zwłaszcza do wyrobów tytoniowych, napojów energetycznych a według dwóch trzecich osób także i do alkoholu. Jedna czwarta dorosłych nie widzi przeszkód w dostępie do dopalacza i marihuany. Rodzice uczniów z liceum częściej wyrażają opinię o łatwym dostępie do narkotyków.	Otrzymany wynik może stanowić podstawę do zwiększenia kontroli w punktach sprzedaży oraz sprawdzeniu ewentualnych źródeł nielegalnej sprzedaży substancji. Warto także podkreślać w działaniach profilaktycznych dla osób dorosłych wagę dostępności w zwiększaniu ryzyka problemowego zachowania młodzieży oraz dostarczać wiedzy na temat regulacji prawnych związanych z dostępnością.
Około 1/3 dorosłych stwierdza, że w ich domach alkohol jest spożywany regularnie - kilka razy w miesiącu. Nadużywanie jego ilości dotyczy około ¼ środowisk domowych. W następnej kolejności pod względem rozpowszechnienia znajdują się wyroby tytoniowe. Przemoc to problem w około 6% domów. Przemoc i upijanie się są istotnie częściej deklarowane przez rodziców uczniów liceum.	W edukacji rodziców warto zawrzeć informacje o rozpoznawaniu problemu uzależnień oraz przemocy oraz o instytucjach niosących pomoc w obu obszarach, jak i zasadach tej pomocy. W zakresie profilaktyki zachowań problemowych młodzieży istotne jest zwrócenie uwagi dorosłych na mechanizm modelowania zachowań oraz postawy przyzwalającej wobec substancji psychoaktywnych. Warte uwagi jest także przygotowanie do rozmów z dziećmi na temat znaczenia alkoholu, jego roli, motywów sięgania przez osoby dorosłe.
Około połowa rodziców nie ma pewności, czy w szkole/gminie były realizowane zajęcia o charakterze profilaktycznym.	Ponieważ zajęcia takie były realizowane w placówkach ważne, aby przy kolejnych edycjach zajęć wzmocnić działania informacyjne co do rodzaju i tematyki spotkań profilaktycznych.
Wiedza dorosłych o szkodliwości substancji psychoaktywnych jest na dobrym poziomie. Wątpliwości budzi kwestia rozpoznawania uzależnienia od alkoholu i jego uwarunkowań (czy każda osoba może wejść w uzależnienie?) oraz niepewność co do szkodliwego działania marihuany.	Podobnie jak wskazywano wyżej, rodzice mogą skorzystać z działań informacyjnych obejmujących kryteria rozpoznawania uzależnienia, wiedzę o instytucjach i zasad pomocy oraz o związku marihuany z powstawaniem uzależnień lub sięganiem po inne substancje.
Rodzice uczniów z liceum mają większe przyzwolenie na sięganie przez młodzież po substancje psychoaktywne i zachowania problemowe. Z jednej strony można to uzasadnić wiekiem	Warto informować rodziców o prawidłowościach i zmianach rozwojowych okresu adolescencji, wskazując na rosnącą potrzebę autonomii młodzieży przy jednoczesnej potrzebie wspierającego i akceptującego

uczniów, z drugiej jest to sprzeczne z profilaktyką zagrożeń dla zdrowia psychicznego i rozwoju.	kontaktu z rodzicami lub opiekunami. W tym obszarze pomocne mogą być zajęcia dotyczące komunikacji z dziećmi w wieku nastoletnim, reagowania w problemach i rozmawiania na temat trudności oraz emocji przeżywanych przez nastolatków.
Rodzice młodzieży uczącej się w liceum mają mniej doświadczeń wspólnych aktywności i rzadziej kontrolują zachowanie dzieci niż rodzice młodszych dzieci.	

Nauczyciele, wychowawcy i specjaliści pomocy

Wnioski	Zalecenia
Nauczyciele i specjaliści pracujący z młodzieżą obserwują wśród uczniów problemy analogiczne do tych, które wynikają z odpowiedzi uczniów. Są to głównie: nadużywanie mediów elektronicznych, niewłaściwe odżywianie się, wagarowanie, popadanie w nastroje smutku i przygnębienia a na mniejszą skalę: palenie tytoniu, picie napojów energetycznych i tendencja do samookaleczania się.	Wniosek ten umacnia zasadność realizacji zaleceń sformułowanych na bazie wyników uczniów. Szczególną uwagę należy zwrócić na wprowadzanie szkoleń dla nauczycieli z zakresu interwencji wychowawczej, kondycji psychicznej współczesnej młodzieży, działania środowiskowe przeciwdziałające wagarowaniu, a także szkolenia z podstawowych umiejętności wsparcia i okazywania zrozumienia młodzieży. Wyniki otrzymane w diagnozie warto także przekazać lokalnym specjalistom zajmującym się pomocą i wspieraniem uczniów, aby zwiększyć świadomość aktualnych zagrożeń dla zdrowia młodzieży. Działania informacyjne upowszechniające wyniki diagnozy powinny być także przekazane nauczycielom i specjalistom szkolnym (około połowa z nich nie dostrzega problemu sięgania po substancje psychoaktywne, który to problem deklaruje młodzież w swoich odpowiedziach).
Nauczyciele i specjaliści obserwują problem przemocy rówieśniczej. Uważają, że dotyczy on raczej mniejszości uczniów lub pojedynczych osób.	Wniosek ten choć zgadza się z doświadczeniami uczniów co do obecności problemu przemocy, to wskazuje także na różnice w skali problemu. Przykładowo, około 40% uczniów doświadczyło uporczywego dręczenia choć raz w roku szkolnym. Doświadczanie przemocy jest też czynnikiem zwiększającym zaangażowanie w zachowania problemowe. Poza wymienionymi wcześniej propozycjami działań warto uwzględnić w ramach strategii edukacyjnej szkolenia dla nauczycieli poświęcone rozpoznawaniu oznak przemocy rówieśniczej w grupie klasowej oraz ustalania szkolnych zasad reagowania w sytuacjach przemocy.

W opinii badanych uczniowie często angażują się w dodatkowe zajęcia rozwijające ich zainteresowania.	Tendencja uczniów do angażowania się w aktywności pozalekcyjne może być istotna dla budowania klimatu szkolnego w placówkach. Jeśli działania uczniów będą połączone tematycznie ze szkolną społecznością i jej potrzebami, to zwiększy to poczucie przynależności uczniów do środowiska. Wartościowe może być także uwzględnianie w aktywnościach pozalekcyjnych ćwiczeń integrujących grupę, tak, aby wzmacniać więzi między uczniami z różnych klas uczestniczącymi w zajęciach pozalekcyjnych. Relacje rówieśnicze są jednym z czynników warunkujących motywację do udziału w zajęciach pozalekcyjnych.
Pomimo ogólnie wysokiej satysfakcji z pracy i warunków, część nauczycieli często doświadcza przemęczenia, poczucia bezradności i niskiej radości związanej z wykonywanymi obowiązkami.	Wniosek ten dowodzi generalnie dobrych warunków pracy, jeśli mowa o kulturze organizacji i celu pracy. Z drugiej strony przeciążenie pracą wychowawczą z młodzieżą może zwiększać ryzyko wypalenia zawodowego. Rozwiązaniem może być podjęcie działań informacyjnych o możliwych w gminie formach wsparcia dla nauczycieli lub powołanie takich form: grupy Balinta, superwizja pracy, badanie zapotrzebowania na rozwój zawodowy i wprowadzanie dedykowanych szkoleń. Uzupełnieniem mogą być systemowe działania zmierzające do większego zaangażowania we współpracę rodziców uczniów, lokalne instytucje pomocy oraz specjalistów szkolnych. Systemowe podejście do problemów uczniów ma szansę zmniejszyć ryzyko bezradności i wypalenia.
Cele działań profilaktycznych są w opinii nauczycieli mocno wpisane w działania podejmowane przez szkołę, rzadziej są połączone z zadaniami wykonywanymi przez nauczycieli. Widoczny jest związek między działaniami, na które kładziony jest nacisk a zagrożeniami doświadczanymi przez uczniów.	Jednym z rozwiązań może być działanie edukacyjne wewnątrz szkół prezentujące, jak cele działań profilaktycznych mogą być wpisane w cele dydaktyczne wybranych przedmiotów (np. zdrowie i jego uwarunkowania – lekcje biologii; normy i zasady – lekcje j. polskiego, etyka, historia, itd.). Warto zauważyć, że najniżej w priorytetach działań profilaktycznych znajduje się reagowanie na wagary. Jednocześnie problem ten jest nasilony w każdej z placówek. W związku z tym należy podkreślić wagę profilaktyki wagarowania w szkolnych planach oddziaływań a nauczycielom i specjalistom dostarczyć wiedzy o wynikach diagnozy, ukazujących skalę problemu i czynniki go warunkujące.

Według nauczycieli szczególnie znaczenie dla realizacji zadań profilaktycznych ma jakość relacji z uczniami i poziom klimatu szkolnego.	Jakość relacji z uczniami jest jednym z ważniejszych elementów klimatu szkolnego. Formułowane we wcześniejszych sekcjach zalecenia dotyczące klimatu przekładają się nie tylko na funkcjonowanie uczniów, ale także na ich poziom zaangażowania w zajęcia profilaktyczne. Jednocześnie ważne jest, aby do realizacji działań profilaktycznych dobierać osoby przeszkolone w pracy wychowawczej z młodzieżą. Jest to istotne ze względu na potrzebę akceptacji uczniów i bezpieczne warunki do realizacji zajęć.
Specjaliści szkolni i nauczyciele mają dobrą wiedzę o tym, jakie działania są skuteczne w profilaktyce. Dopuszczają jednak również takie oddziaływania jak monitoring, zatrudnienie ochrony, festyny, itp. Część nauczycieli zaprzecza skuteczności badań zapotrzebowania i ewaluacji szkolnych działań profilaktycznych.	W ramach wewnątrzszkolnych spotkań dotyczących profilaktyki lub szkoleń dla nauczycieli warto ukazywać związek profilaktyki z szansami edukacyjnymi uczniów. Bez skutecznego wychowania i profilaktyki zanizane są osiągnięcia edukacyjne młodzieży. W ramach szkoleń warto uwzględnić przepisy i akty prawne regulujące obecność profilaktyki w szkołach oraz wybrane elementy skuteczności działań.
Około jedna czwarta specjalistów i nauczycieli wskazuje na niewystarczające przygotowanie do działań profilaktycznych, na umiarkowane efekty profilaktyki sięgania po substancje psychoaktywne i profilaktyki przemocy oraz na małe zaangażowanie lokalnych instytucji jak policja i poradnia.	Działania, które można zaplanować to: wzmocnienie kompetencji kadry pedagogicznej w zakresie realizacji działań profilaktycznych poprzez systematyczne szkolenia, supervizję oraz udostępnienie sprawdzonych narzędzi profilaktycznych; rozszerzenie i ujednolicenie programów dotyczących uzależnień i przemocy, tak by obejmowały wszystkie klasy i miały charakter długofalowy. Warto również zintensyfikować współpracę z rodzicami poprzez regularne warsztaty, spotkania tematyczne oraz rozwijanie kanałów komunikacji, przekazywania wiedzy dotyczącej zdrowia psychicznego młodzieży. We współpracy z policją cenna może być organizacja działań (np. wspólne prelekcje, programy profilaktyczne, udział w kampaniach lokalnych). Poradnia psychologiczno-pedagogiczna może włączyć się w planowanie i realizację działań profilaktycznych (np. konsultacje, warsztaty dla uczniów i rodziców).

Mieszkańcy w wieku senioralnym

Wnioski	Zalecenia
Największym problemem seniorów są choroby przewlekłe, niepełnosprawność, trudności w dostępie do służby zdrowia i leków.	Pomocne może być wdrażanie programów opartych o wolontariat (np. międzypokoleniowy) obejmujący pomoc w transporcie, dotarciu do placówek zdrowia. Szarzej, wartościowe mogą być lokalne zajęcia prozdrowotne (np. gimnastyka, nordic walking).
Samotność dotyka ponad 1/3 seniorów; część nie utrzymuje bliskich relacji z rodziną. Aktywność jest natomiast jednym z ważniejszych czynników warunkujących zdrowie seniorów.	Warto w dalszym ciągu tworzyć i wzmacniać działalność klubów seniora, grup wsparcia, telefonu zaufania dla seniorów. Ważnym rozwinięciem może być zaangażowanie aktywnych seniorów, aby ofertę klubów promowali wśród swoich sąsiadów, w miejscach zamieszkania. Ciekawym projektem może być projekt wzajemnej pomocy (np. w naprawach, obsłudze komputera) inicjowany w klubach i grupach senioralnych i polegający na wymienianiu się doświadczeniami. Rozwiązaniem może być również uruchomienie stowarzyszeń zatrudniających osoby młode (wolontariuszy) do utrzymywania kontaktu i wsparcia seniorów.
Seniorzy czują się w większości bezpiecznie, ale obawiają się chorób, kradzieży, oszustw finansowych i samotności.	Współpraca gminy i policji: prelekcje nt. oszustw, patrole piesze, monitoring w newralgicznych miejscach. Program z poradami prawnymi i psychologicznymi.
Około 30% seniorów doświadcza gorszego traktowania z powodu wieku; poczucie akceptacji osób starszych jest umiarkowane.	Pomysłem może być rozwój projektów międzypokoleniowych (młodzież–seniorzy), np. wspólne warsztaty komputerowe, kulinarne czy kulturalne, odwiedziny uczniów w domach pomocy, wspólne świętowanie, itp.
Najczęstsze aktywności to TV, ogród, spacer; aktywność społeczna (wolontariat, parafia, warsztaty) jest bardzo niska.	Rozwijać ofertę zajęć aktywizujących (warsztaty rękodzieła, kursy komputerowe, zajęcia ruchowe) oraz kampanie informacyjne o dostępnych ofertach aktywizujących. Można rozwijać lub wprowadzić program wolontariatu senioralnego i międzygeneracyjnego.

8,2% seniorów pali codziennie, część pije piwo/wino kilka razy w miesiącu; alkohol pełni rolę towarzyską i regulującą emocje (25% uważa, że ułatwia kontakty, 15% – że redukuje stres).	Edukacja antyalkoholowa skierowana do seniorów: warsztaty nt. wpływu alkoholu w starszym wieku i interakcji z lekami.
Zachowania problemowe (alkohol, palenie) mają charakter społeczny – nasilają się przy spotkaniach i w sytuacjach stresowych.	Wzmocnić dostęp do pomocy psychologicznej dla seniorów radzących sobie ze stresem poprzez używki.
25% seniorów ma trudności w wykonywaniu codziennych czynności; część wymaga wsparcia w posiłkach, zakupach, transporcie czy utrzymywaniu relacji.	Także tutaj istotna może być organizacja sieci wsparcia sąsiedzkiego i wolontariatu.

ODBIORCY PROGRAMU

Program kierowany jest do:

1. osób uzależnionych, współuzależnionych, doświadczających przemocy oraz stosujących przemoc,
2. rodzin osób uzależnionych, współuzależnionych, doświadczających przemocy oraz stosujących przemoc,
3. osób i rodzin ze środowisk zagrożonych uzależnieniem i występowaniem przemocy,
4. dzieci i młodzieży, kobiet w ciąży oraz osób starszych,
5. rodziców, opiekunów, wychowawców,
6. specjalistycznej kadry pracującej z uzależnionymi, współuzależnionymi, doświadczającymi przemocy i stosującymi przemoc, osobami z grup ryzyka, w tym: pracowników pomocy społecznej, kadry pedagogicznej szkół i przedszkoli, policji, służby zdrowia, członków Zespołu Interdyscyplinarnego i grup roboczych oraz Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
7. sprzedawców napojów alkoholowych,
8. osób z problemami dysocjalnymi oraz osób wymagających wsparcia w problemach emocjonalnych,
9. organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwiązywania problemów uzależnień i przemocy domowej,
10. pozostałej społeczności lokalnej.

ZAKŁADANE CELE

1. Zapobieganie powstawania wśród lokalnej społeczności problemów wynikających z nadużywania alkoholu, narkotyków i innych podejmowanych zachowań ryzykownych, szczególnie przez dzieci i młodzież.
2. Zwiększanie świadomości społecznej i wiedzy wśród społeczności lokalnej w zakresie problematyki związanej z używaniem substancji psychoaktywnych oraz uzależnień behawioralnych oraz przemocy domowej.
3. Niwelowanie zachowań problemowych i ryzykownych osób sięgających po środki psychoaktywne.
4. Zmniejszanie skali problemów dotyczących rodziny z doświadczeniem przemocy poprzez pomoc i wsparcie w rozwiązywaniu problemów uzależnień oraz przemocy.
5. Wzmocnienie umiejętności i kompetencji rodziców, opiekunów i wychowawców.
6. Rozwój umiejętności psychospołecznych mieszkańców gminy, w tym w szczególności dzieci i młodzieży.
7. Zwiększanie dostępności i podnoszenie jakości świadczeń w zakresie leczenia uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy domowej.
8. Wzmacnianie kompetencji zawodowych specjalistycznej kadry pracującej z osobami uzależnionymi, współuzależnionymi, doświadczającymi przemocy i stosującymi przemoc, oraz osobami z grup ryzyka, w tym: pracowników pomocy społecznej, kadry pedagogicznej szkół i przedszkoli, policji, służby zdrowia, członków Zespołu Interdyscyplinarnego i grup roboczych oraz Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
9. Zwiększenie skuteczności i dostępności pomocy specjalistycznej, w tym psychologicznej i psychoterapeutycznej.
10. Wspieranie działań zapewniających utrzymanie abstynencji oraz działań związanych z reintegracją społeczną osób uzależnionych od alkoholu.
11. Wspieranie i udzielanie pomocy instytucjom i organizacjom działającym na rzecz rozwiązywania problemów uzależnień i przemocy domowej.
12. Promocja zdrowego stylu życia wolnego od uzależnień, w tym wzmacnianie postaw abstynenckich
13. Promocja pozytywnych treści społecznych i wartości życiowych.
14. Dostarczanie pozytywnych wzorców spędzenia czasu wolnego i realizacji aspiracji życiowych;
15. Ograniczenie spożycia napojów alkoholowych przez mieszkańców.
16. Umożliwienie brania udziału osobom uzależnionym, nadużywającym alkoholu, członkom ich rodzin oraz ofiarom i sprawcom przemocy domowej w programach osłonowych, rządowych i lokalnych skierowanych do osób pozostających bez pracy zagrożonych problemem uzależnień lub doznających ich skutków.

WSKAŹNIKI MONITOROWANIA

Program przewiduje monitoring następujących wskaźników:

1. liczba i rodzaj zakupionych programów wsparcia i programów psychoterapii dla osób uzależnionych i współuzależnionych
2. liczba odbiorców zakupionych programów wsparcia i programów psychoterapii dla osób uzależnionych i współuzależnionych,
3. liczba spraw prowadzonych przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (GKRPA)
4. liczba przeprowadzonych rozmów interwencyjno-motywujących z osobami nadużywającymi alkoholu,
5. liczba przeprowadzonych rozmów wspierająco-motywujących z członkami rodzin osób nadużywających alkoholu,
6. liczba wniosków skierowanych przez GKRPA do postępowania w sądzie o zobowiązanie do podjęcia leczenia uzależnienia,
7. liczba kontroli/rekontroli punktów sprzedaży napojów alkoholowych,
8. liczba godzin dostępności specjalistów w ramach konsultacji i poradnictwa specjalistycznego
9. liczba zrealizowanych kampanii edukacyjno-profilaktycznych,
10. liczba ustrukturyzowanych działań w zakresie edukacji publicznej,
11. liczba działań edukacyjnych skierowanych do sprzedawców napojów alkoholowych dotyczących przestrzegania prawa w zakresie sprzedaży, reklamy, promocji i spożywania napojów alkoholowych,
12. liczba zrealizowanych rekomendowanych programów profilaktycznych,
13. liczba uczniów uczestniczących w rekomendowanych programach profilaktycznych,
14. liczba rodziców uczestniczących w rekomendowanych programach profilaktycznych,
15. liczba zrealizowanych autorskich zajęć edukacyjnych z zakresu profilaktyki uzależnień
16. liczba uczniów uczestniczących w autorskich zajęciach edukacyjnych z zakresu profilaktyki uzależnień,
17. liczba działań skierowanych do rodziców podnoszących umiejętności wychowawcze,
18. liczba szkoleń dla nauczycieli przygotowujących do realizacji profilaktycznych programów rekomendowanych,
19. liczba nauczycieli objętych szkoleniami przygotowującymi do realizacji profilaktycznych programów rekomendowanych,
20. liczba uczniów uczestniczących w zajęciach opiekuńczo-wychowawczych
21. liczba szkoleń wzmacniających kompetencje zawodowe specjalistycznej kadry pracującej z uzależnionymi, współuzależnionymi, doświadczającymi przemocy i stosującymi przemoc oraz osobami z grup ryzyka

REZULTATY PROGRAMU

Program przewiduje osiągnięcie następujących rezultatów:

1. objęcie dzieci i młodzieży szkolnej programami profilaktycznymi i działaniami o charakterze profilaktycznym,
2. wzmocnienie postaw abstynenckich oraz postaw sprzyjających prawidłowemu funkcjonowaniu w społeczności,
3. wzmocnienie umiejętności i kompetencji rodziców, opiekunów i wychowawców,
4. podniesienie kompetencji kadr pracujących w obszarze uzależnień, przemocy oraz wsparcia rodziny,
5. zapewnienie dostępności wsparcia specjalistycznego,
6. objęcie dzieci, w szczególności ze środowisk zagrożonych, działaniami opiekuńczo-wychowawczymi.

ZADANIA I ZAKRES DZIAŁAŃ

ZADANIE I Zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób z uzależnieniem od alkoholu i narkotyków w szczególności poprzez:

1. współpracę i wspieranie działalności placówek specjalizujących się w terapii uzależnienia i współuzależnienia, w tym zakup ponadpodstawowych programów wsparcia i programów psychoterapii dla osób uzależnionych,
2. prowadzenie działalności interwencyjno-motywującej skierowanej do osoby nadużywającej alkoholu oraz wspierająco-motywującej skierowanej do członków jej rodziny,
3. prowadzenie grup psychoedukacyjnych i wsparciowych dla osób uzależnionych,
4. prowadzenie procedury zmierzającej do przygotowania wniosku w sprawie zastosowania obowiązku leczenia odwykowego,
5. finansowanie badań wykonywanych przez biegłych w celu wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu w sprawach prowadzonych przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
6. edukację kadr uczestniczących w realizacji procesu pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób z uzależnieniem od alkoholu i narkotyków,
7. zapewnienie dostępu do informacji o placówkach świadczących specjalistyczną pomoc terapeutyczną i rehabilitacyjną dla osób uzależnionych,
8. prowadzenie Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego a także poradnictwa specjalistycznego z zakresu uzależnień od środków psychoaktywnych oraz rozpoznawania zjawiska przemocy domowej, w tym zakup publikacji i innych materiałów edukacyjnych dla kadry oraz dla klientów,
9. współpracę z organizacjami pozarządowymi między innymi poprzez wspieranie realizacji zadań w zakresie oferowanej pomocy i wsparcia terapeutycznego dla osób z uzależnieniem od alkoholu lub narkotyków.

ZADANIE II Udzielanie rodzinom w których występują problemy alkoholowe oraz narkotykowe pomocy psychospołecznej i prawnej a w szczególności ochrony przed przemocą domową przede wszystkim poprzez:

1. finansowanie pracy terapeutycznej z rodziną oraz parą z problemem uzależnienia, programów psychoterapii współuzależnienia oraz programów pomocy psychologicznej i psychoterapii dla osób z syndromem dorosłych dzieci alkoholików (DDA),
2. prowadzenie poradnictwa specjalistycznego z zakresu pomocy prawnej dla rodzin dotkniętych problemem uzależnienia oraz doświadczeniem przemocy domowej,
3. finansowanie, poszerzanie i podnoszenie jakości oferty pomocy psychologicznej, socjoterapeutycznej i opiekuńczo-wychowawczej, w tym w szczególności dla dzieci z grup ryzyka,
4. zapewnienie i finansowanie pomocy interwencyjno-terapeutycznej skierowanej do dzieci i młodzieży w kryzysie,
5. udzielanie wsparcia dla rodziców młodzieży używającej alkoholu i innych środków psychoaktywnych,
6. finansowanie grup samopomocowych, edukacyjnych, edukacyjno-wsparciowych dla osób doświadczających trudnych sytuacji życiowych w tym z powodu uzależnień i przemocy domowej,
7. organizowanie lokalnych spotkań i seminariów w zakresie tworzenia, doskonalenia i wdrażania systemu pomocy dziecku i rodzinie w szczególności z problemem alkoholowym a także doświadczeniem przemocy domowej,
8. finansowanie zadań realizowanych przez placówki wsparcia dziennego, zgodnie z art. 182 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
9. finansowanie różnych form pomocy dla dzieci oraz rodzin, w których występują problemy w związku z używaniem substancji psychoaktywnych oraz przemocą domową, w szczególności ochrony przed przemocą domową,
10. dofinansowywanie szkoleń i kursów specjalistycznych podnoszących kompetencje w obszarze pracy z dziećmi z rodzin z problemem alkoholowym/problemem przemocy oraz w zakresie prowadzenia zajęć socjoterapeutycznych,
11. organizowanie i finansowanie superwizji i/lub konsultacji dla kadry zatrudnionej w placówce wsparcia dziennego,
12. włączanie się w ogólnopolskie akcje promujące życie rodzinne bez przemocy i uzależnień, w tym działania informacyjno-edukacyjne i medialne kampanie edukacyjne,
13. prowadzenie działań informacyjno - edukacyjnych na rzecz mieszkańców Gminy Michałowice poprzez przygotowywanie i rozpowszechnianie materiałów edukacyjnych (broszur, ulotek, plakatów), dotyczących zjawiska przemocy domowej czy materiałów informujących o instytucjach udzielających pomocy i wsparcia osobom doświadczającym przemocy domowej,
14. prowadzenie, wśród mieszkańców Gminy Michałowice, kampanii edukacyjnych i działań mających na celu poszerzania wiedzy w zakresie problemu spożywania alkoholu ze szczególnym uwzględnieniem okresu ciąży i problematyki zapobiegania występowania FAS

- (ang. Fetal Alcohol Syndrome) u noworodków,
15. udzielanie pomocy i wsparcia rodzinom, w których występuje problem dysfunkcji wychowawczych m.in. poprzez zapewnienie dostępu do zajęć edukacyjnych, warsztatów rozwoju kompetencji wychowawczych oraz umiejętności życia w rodzinie, poradnictwa specjalistycznego oraz psychoedukacji,
 16. prowadzenie edukacji publicznej zwiększającej świadomość rodziców i opiekunów w obszarze wychowywania dzieci i młodzieży i korygującej postawy rodzicielskie,
 17. rozwijanie systemu edukacji zwiększającego wiedzę i umiejętności profesjonalistów oraz rodziców z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej oraz przemocy rówieśniczej, w tym cyberprzemocy,
 18. podnoszenie poziomu wiedzy i umiejętności osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy domowej oraz przedstawicieli służb podejmujących działania na rzecz rodzin uwikłanych w przemoc poprzez finansowanie i organizowanie szkoleń z zakresu diagnozowania przemocy domowej oraz motywowania klientów do zmiany mającej na celu poprawę sytuacji w rodzinie i zatrzymanie przemocy,
 19. finansowanie szkoleń i konferencji dotyczących obowiązujących procedur (w tym procedury „Niebieskie Karty”), zasad podejmowania interwencji oraz współpracy służb działających na rzecz zatrzymania przemocy domowej,
 20. zapewnienie dostępu do superwizji osobom pracującym w obszarze przeciwdziałania przemocy i problemów uzależnień.

ZADANIE III Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej oraz działalności szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii oraz uzależnieniom behawioralnych w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych zwłaszcza:

1. realizacja programów profilaktycznych z zakresu profilaktyki uniwersalnej, selektywnej i wskazującej, które znalazły się w bazie programów rekomendowanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego,
2. organizowanie i finansowanie szkoleń przygotowujących nauczycieli do realizacji programów rekomendowanych w ramach systemu rekomendacji oraz zakup niezbędnych materiałów do realizacji tychże programów,
3. zakup i dystrybucja materiałów informacyjnych i edukacyjnych z obszaru problematyki uzależnień,
4. realizowanie i finansowanie programów zakładających równoległe oddziaływanie zarówno na rodzica jak i na dziecko,
5. realizacja, w tym w szczególności na terenie szkół, działań edukacyjnych z tematyki dotyczącej skutków prawnych i zdrowotnych posiadania i/lub przyjmowania narkotyków,
6. realizacja działań poszerzających kompetencje rodziców w zakresie stopniowego nauczania młodzieży przyjmowania odpowiedzialności za własne zachowania i zarządzanie sobą,
7. realizacja dla rodziców warsztatów podnoszących ich kompetencje rodzicielskie, w szczególności w obszarze umiejętności słuchania i rozmowy z nastolatkiem, ich roli w

- przekazywaniu i modelowaniu norm dotyczących zdrowia i sięgania po substancje psychoaktywne a także stawania granic,
8. realizacja dla uczniów warsztatów psychoedukacyjnych rozwijających ich kompetencje społeczno-emocjonalne obejmujących zagadnienia: emocji, ich rozpoznawania, komunikowania, radzenia sobie z silnymi emocjami, planowania własnych działań, ustalania priorytetów, szukania wsparcia, technik radzenia sobie ze stresem, presją i namową rówieśniczą a także umiejętności rozwiązywania konfliktów.
 9. realizacja działań edukacyjnych dotyczących bezpieczeństwa uczniów w internecie uwzględniających rozpoznawanie cyberprzemocy, jej rodzajów, zgłaszanie i poszukiwanie pomocy w sytuacji cyberprzemocy,
 10. szkolenia dla kadry pedagogicznej w zakresie prowadzenia rozmów wspierających, budowania relacji z uczniem, zauważania problemów emocjonalnych uczniów, reagowania na nie i zasad motywowania uczniów do nauk,
 11. szkolenia dla nauczycieli poświęcone rozpoznawaniu oznak przemocy rówieśniczej w grupie klasowej oraz ustalania szkolnych zasad reagowania w sytuacjach przemocy,
 12. warsztaty psychoedukacyjne dla rady pedagogicznej dotyczące rozwijania klimatu szkolnego oraz interwencji profilaktycznej,
 13. wzmocnienie kompetencji kadry pedagogicznej poprzez finansowanie superwizji,
 14. wspieranie prospołecznych działań młodzieży przez osoby dorosłe, seniorów, programów liderkich i działań rówieśniczych z obszaru profilaktyki uzależnień i promocji zdrowia, w tym finansowanie działań na rzecz wspierania i rozwoju wolontariatu, ze szczególnym uwzględnieniem działań mających na celu utrzymywanie dobrych relacji z innymi niż rodzice osobami dorosłymi,
 15. promocja wśród mieszkańców zdrowego, wolnego od uzależnień stylu życia, aktywnego sposobu spędzania czasu wolnego, w tym organizowanie i finansowanie warsztatów rodzinnych, spotkań i seminariów,
 16. realizacja tematycznych kampanii profilaktycznych, w tym w szczególności promujących rodzinę jako czynnik chroniący przed uzależnieniem,
 17. działania informacyjno-edukacyjne dla osób starszych dotyczące wpływu alkoholu na organizm oraz nt. interakcji z lekami,
 18. realizacja wsparcia psychologicznego dla seniorów,
 19. realizacja lokalnych działań informacyjno-edukacyjnych na temat uzależnień, zjawiska przemocy domowej, w tym przemocy wobec dzieci oraz możliwych miejsc uzyskania pomocy i wsparcia,
 20. organizacja zajęć dla kobiet, w formie warsztatów lub kursów, z zakresu samoobrony i unikania niebezpiecznych sytuacji,
 21. organizowanie i współorganizowanie szkoleń, konferencji czy seminariów z zakresu skutecznych oddziaływań profilaktycznych,
 22. organizowanie i finansowanie wypoczynku letniego jako uzupełnienie całorocznej oferty opiekuńczo-wychowawczej,
 23. zakup i dystrybucja materiałów informacyjno - edukacyjnych skierowanych do sprzedawców napojów alkoholowych z zakresu przestrzegania zakazu sprzedaży alkoholu osobom poniżej

- 18 roku życia,
24. wspieranie działań zmierzających do ograniczenia dostępności różnych substancji psychoaktywnych i działań w kierunku ograniczenia dostępności alkoholu,
 25. wprowadzenie badań, monitorowanie problemów społecznych, związanych z używaniem substancji psychoaktywnych oraz przemocą domową.

ZADANIE IV Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych służącej rozwiązywaniu problemów uzależnień poprzez:

1. udzielanie pomocy merytorycznej i organizacyjnej instytucjom, osobom fizycznym, organizacjom pozarządowym, działającym na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy, w tym wspieranie zadań realizowanych przez stowarzyszenia abstynenckie/trzeźwościowe
2. współdziałanie z instytucjami i organizacjami pozarządowymi prowadzącymi działalność na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom, w zakresie realizacji programów profilaktycznych dla dzieci, młodzieży, rodzin, w tym z grup podwyższonego ryzyka oraz organizowania wydarzeń promujących zdrowy styl życia wolny od uzależnień i przemocy, w tym ze stowarzyszeniami abstynenckimi czy trzeźwościowymi
3. organizacja, finansowanie i włączanie się w lokalne i ogólnopolskie akcje promujące życie rodzinne bez przemocy i uzależnień, w tym medialne kampanie edukacyjne,
4. współpracę z ruchami samopomocowymi, w tym wsparcie środowisk abstynenckich np. poprzez udostępnianie pomieszczeń na spotkania grup samopomocowych, trzeźwościowych i innych o podobnym charakterze,

ZADANIE V Podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych w art. 13¹ i art. 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego, w szczególności:

1. prowadzenie działań kontrolno-interwencyjnych w zakresie przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych,
2. kształtowanie właściwych postaw reagowania w sytuacji sprzedaży alkoholu osobom nietrzeźwym, nieletnim bądź pod zastaw lub na kredyt poprzez m. in. organizację szkoleń dla sprzedawców i przedsiębiorców sprzedających napoje alkoholowe na terenie gminy.

ZADANIE VI Wspieranie zatrudnienia socjalnego przez organizowanie i finansowanie centrów integracji społecznej i klubów integracji społecznej.

DZIAŁALNOŚĆ GMINNEJ KOMISJI ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH (GKRPA)

1. Członek Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych otrzymuje wynagrodzenie raz w miesiącu na podstawie oświadczenia z wykonania czynności potwierdzonego przez Przewodniczącego według następujących zasad wynagradzania:

- 1) za udział w posiedzeniu GKRPA kwota 150 zł,
 - 2) za godzinę dyżuru oraz godzinę wykonywanie innych czynności określonych w regulaminie GKRPA kwota 70 zł,
 - 3) za udział w przeprowadzeniu kontroli i rekontroli jednego punktu sprzedaży napojów alkoholowych kwota 70 zł.
2. Środki na wypłatę wynagrodzenia wymienionego w ust. 1 zapewnia się corocznie w budżecie Gminy Michałowice w ramach dochodów własnych pochodzących z opłat za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych.
3. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych udziela pomocy rodzinom z problemem alkoholowym w szczególności poprzez:
- 1) inicjowanie działań w zakresie określonym w ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi,
 - 2) podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu,
 - 3) motywowanie członków rodzin osób uzależnionych do podjęcia terapii w placówkach leczenia odwykowego,
 - 4) kierowanie osób nadużywających alkoholu na badania przez biegłych w celu wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu i wskazania zakładu leczniczego,
 - 5) przygotowanie dokumentacji związanej z postępowaniem sądowym,
 - 6) kierowanie do właściwego sądu rejonowego wniosków o wszczęcie postępowania zobowiązania do leczenia odwykowego,
 - 7) współpracę z innymi podmiotami w realizacji działań z zakresu rozwiązywania problemów alkoholowych,
 - 8) realizowanie zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w kontekście Rozporządzenia Rady Ministrów z 13 września 2011 r.,
4. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych podejmuje działania na rzecz ograniczenia dostępności alkoholu oraz przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych poprzez:
- 1) prowadzenie działań kontrolnych i interwencyjnych punktów sprzedaży napojów alkoholowych w zespołach dwuosobowych zgodnie z planem kontroli na dany rok kalendarzowy,
 - 2) podejmowanie działań edukacyjnych skierowanych do sprzedawców napojów alkoholowych,
 - 3) opiniowanie wniosków o wydanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych w zakresie zgodności lokalizacji punktu sprzedaży.

REALIZATORZY PROGRAMU

Program realizowany będzie przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej oraz Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przy współpracy z placówkami oświatowymi, placówkami ochrony zdrowia, organizacjami pozarządowymi, firmami i osobami fizycznymi realizującymi usługi z zakresu działań przewidzianych do realizacji w Programie.